

ITSEMÄÄRÄÄMINEN LASTEN ERITYISLIKUNNASSA

Jenni Luoto

Mari-Eveliina Poikolainen

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Syksy 2013

Opettajankoulutuslaitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Opettajankoulutuslaitos

LUOTO JENNI, POIKOLAINEN MARI-EVELIINA: Itsemäärääminen lasten erityisliikunnassa

Pro Gradu -tutkielma, 46 sivua, 4 liitettä

Ohjaaja: Professori PsT Timo Saloviita

Syksy 2013

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten itsemäärääminen toteutuu lasten erityisliikuntaryhmissä. Tutkimus on Jyväskylässä toteutettu kokonaistutkimus kaupungin järjestämässä peruskouluikäisten lasten ja nuorten erityisliikunnan harrastajaryhmissä. Tutkimuksella on pyritty antamaan ääni erillisiin erityisliikuntaryhmiin osallistuville lapsille. Itsemäärääminen tutkimuskohteena antaa mahdollisuuden lähestyä lapsen kokemusta autonomian, pätevyiden ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden toteutumisesta. Teoreettisena viitekehysenä on käytetty Ryanin ja Decin (1985) määrittelemää itsemääräämisteoriana, jonka mukaan itsemääräämisen muodostuessa positiiviseksi voidaan lapsen olettaa osallistuvan ryhmän toimintaan vapaasta tahdostaan ja olevan motivoitunut toimintaan. Jos taas itsemäärääminen muodostuu negatiiviseksi, lapsi kokee toiminnan ulkoa ohjattuna ja osallistuu toimintaan palkkioiden toivossa tai rangaistusten pelossa.

Tutkimus toteutettiin kyselylomakkein ja teemahaastatteluin kevään 2013 aikana. Kyselylomakkeilla tavoitettiin 27 vastaajaa, mikä on 47% kokonaisjoukosta. Kyselylomakkeiden perusteella kuusi lasta valikoitiin teemahaastatteluihin. Itsemäärääminen lasten erityisliikuntaryhmissä muodostui ristiriitaiseksi. Autonomia ja pätevyys koettiin hyviksi, mutta sosiaalinen yhteenkuuluvuus riippui ryhmästä. Vaikka lapset ilmoittivat kavereiden merkityksen suureksi omassa ryhmässään, ei silti muiden lasten kanssa juuri oltu tekemisissä.

Ristiriitaiseksi koettuun sosiaaliseen yhteenkuuluvuuteen saattavat vaikuttaa erityisliikunnan rakenteelliset tekijät, kuten avustajien suuri rooli erityisliikuntaryhmissä. Kun lapsi työskentelee avustaja parinaan, vuorovaikutus muiden lasten kanssa jää vähäiseksi. Tutkimuksessa haastateltavien vanhemmat nostivat esille vertaistuen merkityksen, jolle ei kuitenkaan aineistosta löytynyt tukea. Yhtenä tutkimuksen johtopäätöksenä nähdään, että vertaistuki saattaa olla tärkeämpää erityislapsen vanhemmalle kuin lapselle itselleen. Lasten sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja kokemusta vertaistuesta voisi olla mahdollista lisätä erityisliikuntaryhmien rakenteellisilla muutoksilla.

AVAINSANAT: itsemäärääminen, erityisliikunta, inklusio

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ.....	2
1 JOHDANTO.....	4
1.1 Lasten erityisliikunta	5
1.2 Miksi erityisliikuntaa järjestetään?.....	5
1.3 Erityisliikunta inklusion silmin	7
1.4 Itsemäärääminen lasten erityisliikunnassa	9
1.4.1 Autonomia, pätevyys, yhteenkuuluvuus	11
1.5 Tutkimustehtävä.....	11
1.6 Tutkimusaiheen perustelu.....	12
2 MENETELMÄ.....	13
2.1 Tutkimusjoukko.....	13
2.2 Välineiden valinta ja tutkimuksen kulku.....	15
2.2.1 Teemahaastattelu menetelmänä ja haastattelujen toteutus	16
2.3 Aineiston analyysi	17
2.4 Luotettavuus ja eettisyys	18
3 TULOKSET	20
3.1 Aineiston tunnusluvut, kuvaus tutkimusjoukosta.....	21
3.2 Autonomia	23
3.3 Pätevyys.....	24
3.4 Sosiaalinen yhteenkuuluvuus	26
3.4.1 Kerhokavereiden merkitys	29
3.4.2 Sosiaalinen yhteenkuuluvuus ja ryhmän kulttuuri	30

3.5 Tunteet ja merkitykset	32
3.6 Vanhempien kokemuksia	34
3.6.1 Vertaistuki	34
3.6.2 Esteettömyys	35
4 POHDINTA.....	36
4.1 Itsemääräämisen toteutuminen	36
4.1.1 Esteettömyys autonomian ja pätevyyden kannalta.....	36
4.2. Ristiriitainen yhteenkuuluvuus.....	37
4.2.1 Avustajien rooli sosiaalisessa yhteenkuuluvuudessa	39
4.2.2 Vertaistuki: lapsen vai vanhemman?.....	40
4.3 Erityisliikunnan perustelut ja kehittämistarpeet	41
4.4 Luotettavuus ja eettisyys	42
4.5 Jatkotutkimuskysymyksiä	43
LÄHTEET	44

1 JOHDANTO

Erityisliikunnan määrittely on hankalaa, sillä erityisliikunnan piiriin kuuluvat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä. Opetusministeriö määrittelee erityisliikunnan tarkoittavan niiden henkilöiden liikuntaa, joiden on vaikea osallistua yleisesti tarjottuun liikuntaan (Ala-Vähälä 2010, 9). Vaikeus osallistua yleisesti tarjottuun liikuntaan saattaa johtua vammasta, sairaudesta, muun toimintakyvyn heikentymisestä tai yksilön sosiaalisesta tilanteesta (ELK 2003, 5).

Erityisliikunnan keskeisiä järjestäjiä ovat kuntien liikuntatoimi, sosiaali- ja terveydenhuollon laitokset ja koulutoimi (Ala-Vähälä 2009, 14). Lasten erityisliikunnan toteuttajina nousevat esiin myös muut toimijat, kuten 4H-yhdistykset ja seurakunnat (Rintala, Huovinen & Niemelä 2012, 224-225). Kuntien rooli tukitoimien ja palveluiden järjestäjänä on keskeinen, vaikka vastuu ohjatun erityisliikunnan järjestämisestä jakautuu monelle eri taholle (Piispanen 2010, 12). Kunnan tärkeä tehtävä palveluiden järjestäjänä on purkaa osallistumisen esteitä ja haittoja, jotta ikääntyneet, vammaiset ja pitkäaikaissairaat voivat elää ja toimia yhteiskunnan tasavertaisina jäseninä (Piispanen 2010, 12). Kuntien liikuntatoimet ovat velvoitettuja järjestämään erityisryhmille suunnattua vapaa-ajan toimintaa ja tämä on myös liikuntatoimien yksi tärkeä tehtävä (Piispanen 2010, 12). Yhteistyötä ohjatun erityisliikunnan järjestämisessä tehdään myös lajiliittojen ja urheiluseurojen kanssa. (Ala-Vähälä 2009, 24).

Soveltava liikunta on käsitteellisesti synonyymi erityisliikunnalle. Soveltava liikunta -käsitettä käytetään tilanteesta riippuen kuvaamaan samaa asiaa kuin käsitteellä erityisliikunta. Tieteellisessä tutkimuksessa viime vuosina on suosittu soveltavan liikunnan käsitettä, mutta liikuntalaissa ja opetusministeriön julkaisuissa puhutaan yhä erityisliikunnasta. Tutkimuksemme kohteina olevista ryhmistä myös Jyväskylän kaupunki käyttää nimeä erityisliikuntaryhmät. Näin päätimme, että käytämme tutkimuksessa termiä erityisliikunta soveltavan liikunnan sijaan.

1.1 Lasten erityisliikunta

Lapset (alle 18-vuotiaat) erityisliikuntapalveluiden käyttäjinä ovat suhteellisen pieni ryhmä. Vain noin kymmenen prosenttia vuonna 2009 kaikesta Suomessa järjestetystä ohjatusta erityisliikunnasta oli suunnattu lapsille tai nuorille (alle 18-vuotiaille) (Ala-Vähälä 2010, 28). Valtion liikuntapoliittisten toimenpiteiden vaikutusten arviointiraportissa (VLA 2011) keskimääräisesti vuonna 2009 suomalaisissa kunnissa oli 10 000 asukasta kohden yksi lasten erityisliikunnan ryhmä varaa (VLA 2011, 79). Tutkimuksen toteuttamisen aikaan Jyväskylässä vuonna 2013 kunnallisia erityisliikuntaryhmiä lapsille oli tarjolla kymmenen, ja tämän lisäksi tarjolla oli neljän eri urheiluseuran tarjoamia ryhmiä. Noin 130 000 asukkaan Jyväskylässä lasten erityisliikuntaryhmien valikoima noudatti pitkälti suomalaisten kuntien em. keskiarvoista määrää.

Lapsille suunnatussa kuntien järjestämissä erityisliikuntamahdollisuuksissa nähtiin vuonna 2011 paljon kehittämisen varaa (VLA 2011, 79). Näihin kuntien järjestämiin lasten erityisliikuntaryhmiin osallistui vain 10 prosenttia liikkumisessa tukea tarvitsevista lapsista vuosina 2003-2009 (VLA 2011, 79). Mikäli kuntien erityisliikuntaryhmien olisi tarkoitus tavoittaa kaikki liikkumiseen tukea tarvitsevat lapset, yksi ryhmä 10 000 asukasta kohden on riittämätön määrä. Samassa raportissa arvioitiin erityisryhmien mahdollisuudet valita harrastustapansa ja -kontekstinsa parantuneen kaikille lapsille suunnattujen avointen liikuntahankkeiden myötä vuodesta 2002 lähtien (VLA 2011, 80-81). Parantuneista valintamahdollisuuksista huolimatta inklusiivisen eli kaikille avoimen lasten liikunnan tila nähtiin heikkona (VLA 2011, 96). Osa liikkumiseensa tukea tarvitsevista lapsista saattaa osallistua yleisiin harrastusryhmiin tai liikunnan harrastaminen voi rajoittua omaan perheen toimintaan tai erilaisiin terapiaihin.

1.2 Miksi erityisliikuntaa järjestetään?

Kaikilla tulisi olla tasa-arvoiset mahdollisuudet liikkua ja nauttia liikunnan hyödyistä (Mälkiä & Rintala 2002, 6). Suomen perustuslaki velvoittaa julkisen vallan turvaavan jokaiselle yhtäläisen oikeuden saada kykijensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta ja mahdollisuuden kehittää itseään ilman varallisuuteen liittyviä rajoituksia (Perustuslaki 11.6.1999, 16§). Kuntien järjestämää erityisliikuntaa käsitellään sivistyksellisenä perusoikeutena valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaan, ja näin ollen myös erityisryhmiin kuuluvien tulisi päästä hyötymään liikunnasta (Liikuntalaki 20.11.2009, 2§). Liikuntalaki velvoittaa kuntia järjestämään liikuntaa ottaen huomioon myös erityisryhmät (Liikuntalaki 18.12.1998, 2§). Uudistettuun liikuntalakiin on kirjattu tavoite, että lain tulisi edistää sekä hyvinvointia että terveyttä, mutta myös liikunnan tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta (Liikuntalaki 18.12.1998, 1§).

Tasa-arvoon velvoittaa myös vuonna 1987 luotu ja sittemmin monilta osin uudistettu vammaispalvelulaki. Vammaispalvelulain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön oikeuksia yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä ja ehkäistä sekä vähentää vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä (Vammaispalvelulaki 3.4.1987, 1§). Laki takaa jokaiselle vammaiselle henkilölle esimerkiksi oikeuden käyttää avustajaa sekä päivittäisen elämän välttämättömyyksiin että henkilön itse määrittelemiін tarpeisiin, kuten harrastamiseen (Vammaispalvelulaki 19.2.2010, 8§).

Liikunta on tärkeää kaikille, mutta erityisesti niille, joilla on terveydentilaan ja toimintakykyyn liittyviä haasteita (Rintala ym. 2012, 38). Motiivit harrastaa liikuntaa ovat ihmisillä erilaisia. Lapsilla liikunnan motiivit useimmiten liittyvät ilon ja viihtymisen kokemuksiin, ystävien saamiseen, uusien taitojen oppimiseen sekä elämysten ja jännityksen kokemiseen (Rintala ym. 2012, 39). Ihmisillä, joilla on jokin vamma, motiivit liikuntaan ovat pääasiallisesti samoja kuin kaikilla muillakin (Rintala ym. 2012, 40). Erityisryhmiin kuuluvilla autonomian ja pätevyyden kokemukset ja itsearvostuksen parantuminen saattavat motivoida liikuntaharrastuksissa (Rintala ym. 2012, 41). Pitkäaikaissairailta ja vammaisilla lapsilla liikunnalla saattaa myös olla tärkeä rooli kaveripiiriin sosiaalistumisessa (Rintala ym. 2012, 40).

1.3 Erityisliikunta inklusion silmin

Inklusioajattelun mukaan vammaisella ihmisellä on oikeus osallistua täysivaltaisesti yhteiskunnan yleisiin palveluihin sen sijaan, että vammaisille ihmisille järjestettäisiin omia erillisiä palveluja (Rintala ym. 2012, 217). Erityisryhmille suunnatut liikuntapalvelut, erityisliikunta, ei näin ollen toimi inklusiotavoitteiden mukaisesti.

Inklusio, mukaanottaminen, osallisuus, kytkeytyy läheisesti sosiaali- ja koulutuspolitiikkaan. Sosiaalipoliittisesti inklusio voidaan määritellä pääsynä yhteiskunnallisiin järjestelmiin ja instituutioihin, mikä on modernin yhteiskunnan toimivuuden edellytys (Eräsaari 2005, 259). Tällöin yhteiskunta on avoin kaikille. Eksklusio inklusion vastakohtana, pääsemättömyytenä, nähdään sosiaalisena ongelmana (Eräsaari 2005, 259). Sosiaalipoliittisesti eksklusio on tietyn ihmisryhmän tai yksilön ulos jättämistä, pois sulkemista tai suuremmissa mittakaavassa syrjäytymistä yhteiskunnasta.

Koulutuspoliittinen inklusio taas nähdään kasvatuksellisena mukaanottamisena, osallisuutena. Aija Saari (2011) erottelee kolme inklusion käyttötapaa erityispedagogisessa keskustelussa: ensimmäisenä inklusio viitaten inklusiivisen kasvatuksen kohderyhmään, esimerkiksi erityisoppilaisiin ja heidän saamaansa hyötyyn (Saari 2011, 19). Toiseksi inklusiolla voidaan viitata siihen toimintaympäristöön, jossa inklusio tapahtuu, kuten osallistavaan koulukasvatukseen, ja kolmanneksi inklusio voidaan nähdä yhteiskunnallisena prosessina ehkäisemään ja vähentämään syrjintää (Saari 2011, 19-20).

Inklusio voidaan nähdä kansainvälisenä sekä koulutus- että sosiaalipoliittisena tavoitteena, jonka toteutuminen käytännössä on pitkä ja monimutkainen tie. Suomi on kansainvälisten yhteisöjen jäsenenä velvoitettu edistämään inklusiota niin suhteessa koulutukseen kuin muihinkin poliittisiin ja sivistyksellisiin oikeuksiin. Unesco:n Salamancan sopimus vuodelta 1994 on edellyttänyt Suomea kehittämään koulutusta ja erityispedagogisia linjauksia inklusiivisempaan suuntaan (Unesco 1994). Nämä linjaukset ovat näkyneet käytännössä Suomen perusopetuslaissa siirryttäessä yksilöön

kohdistuvista vaateista yhteisöön kohdistuviin vaateisiin (Erityisopetuksen strategia 2007, 11).

Erityisliikunta ei erillisenä palveluna toimi inklusiivisten tavoitteiden mukaisesti, mutta se voidaan nähdä askeleena inklusiivista yhteiskuntaa kohti positiivisen syrjinnän kautta. Positiivista syrjintää voivat olla erityisryhmille järjestetyt erityispalvelut, kuten tulkki- tai avustuspalveluiden tarjoaminen. Toisaalta positiivinen syrjintä auttaa osallistamaan ja vastaamaan erityistarpeisiin, mutta toisaalta se erottelee ihmisiä ryhmiin erityisjärjestelyjen avulla. Erityisliikuntapalveluiden tarjoaminen tietyille ryhmälle ei sinällään ole tämän ryhmän syrjintää, vaan päinvastoin (Saari 2011, 30). Positiivinen syrjintä saattaa kuitenkin ylläpitää syrjinnän rakenteita muualla yhteiskunnassa. Kun erityisryhmät käyttävät heille suunnattuja erityisliikuntapalveluita, ei muilla instituutioilla tai harrastusseuroilla välttämättä ole tarvetta muokata toimintaansa erityistarpeille sopivaksi. Liikunta- ja urheiluseuroilla on myös lainmukainen oikeus valita jäsenensä, eikä jäsenvalinnassa tapahtuvaan syrjintään ole rikoslaissa säädetty rangaistusta koskemaan syrjintää vammaisuuden perusteella (Aaltonen, Joronen & Villa 2009, 135). Kun liikuntaharrastuksissa tiettyjä ihmisryhmiä ohjataan erityisliikunnan pariin, ei urheiluseuroihin kohdistu painetta muokata toimintaansa kaikille avoimeksi. Näin ollen erityisliikunta ja syrjintä ovat jännitteinen yhdistelmä, jossa syrjintään puuttuminen voi samalla tukea syrjinnän rakenteita.

Samana kohtelun antaminen ei kuitenkaan välttämättä tuo yhdenvertaisuutta kaikille, vaan erityisesti vammaisten yhdenvertaiset mahdollisuudet edellyttävät erityispalveluita lähtökohtien tasoittamiseksi (Haarni 2006, 42). Erityisliikuntapalvelut ovat keskittyneet isompiin kaupunkeihin, ja pienemmällä paikkakunnalla sopivan toimintaryhmän löytäminen on usein vaikeaa (Aaltonen ym. 2009, 139). Alueellista eriarvoisuutta erityisliikunnan tarjonnassa on huomattavasti (Aaltonen ym. 2009, 139).

Liikunnan alueella syrjinnästä on käyty keskustelua melko vähän. Liikuntapalvelut voidaan helposti nähdä syrjintäkeskustelussa toissijaisina aiheina suhteessa koulutukseen, asumiseen ja toimeentuloon (Aaltonen ym. 2009, 134). Kuitenkin liikuntapalvelut ovat osa kuntien peruspalveluita, jolloin niiden tasavertainen

tarjoaminen on aivan yhtä tärkeää kuin muidenkin palveluiden (Aaltonen ym. 2009, 134).

1.4 Itsemäärääminen lasten erityisliikunnassa

Se, että erityisliikuntapalveluita tarjotaan, ei kuitenkaan kerro siitä, millä tavalla toiminta on järjestetty ja millaisena palveluiden käyttäjä ne kokee. Yksi keino tutkia lapsen kokemusta erityisliikuntapalveluista on lähestyä kokemusta itsemääräämisen toteutumisen kautta. Itsemääräämisteoria perustuu psyykkisten perustarpeiden, autonomian, pätevyyden ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden, tyydyttymiseen.

Mikäli lapsi kokee psyykkisten perustarpeidensa tyydyttyvän ryhmässä harrastaessaan, hänen itsemääräämisensä muotoutuu positiiviseksi. Itsemääräämisen ollessa positiivinen lapsen voidaan olettaa osallistuvan harrastustoimintaan vapaasta tahdostaan ja viihtyvän ryhmässä. Halu osallistua toimintaan ja viihtyminen edistävät toiminnan muodostumista sisäisesti motivoituneeksi (Ryan & Deci 2000, 233). Kun toiminta on sisäisesti motivoitunutta, harrastusryhmään osallistuminen on lapselle itsessään palkitsevaa. Toiminta kiinnostaa lasta ja tuottaa hänelle mielihyvää (Ryan & Deci 2000, 233).

Ryanin ja Decin itsemääräämisteoriassa psyykkiset perustarpeet nähdään universaaleina ja pikemmin synnynnäisinä kuin hankittuina motiiveina toiminnalle. Näiden perustarpeiden oletetaan esiintyvän kaikissa kulttuureissa kaikkina kehityksellisinä aikoina. Vaikka tarpeet saattavat ilmetä tai tulla tyydytetyiksi eri tavoin, ydinlaadultaan ne ovat aina samanlaisia (Deci & Ryan 2002, 7). Psyykkisten perustarpeiden tyydyttymistä pidetään välttämättömänä jatkuvalla psyykkiselle kasvulle, eheydelle ja hyvinvoinnille (Deci & Ryan 2000, 229; 232). Terveen ihmisen psyyke

pyrkii jatkuvasti jopa tiedostamattaan tyydyttämään psyykkiset perustarpeensa ja hakeutumaan tilanteisiin, joissa tarpeet tyydyttyvät (Deci & Ryan 2002, 7).

Itsemääräämisteoriassa yksilö nähdään aktiivisena, kasvuun pyrkivänä toimijana, joka pyrkii vaikuttamaan omaan sisäiseen ja ulkoiseen todellisuuteensa ja sitoutumaan toimintaan, joka kiinnostaa häntä (Deci & Ryan 2000, 230). Mikäli ympäristö mahdollistaa perustarpeiden tyydyttymisen, pelkkä toiminnan kiinnostavuus tai siihen liittyvä tärkeä tavoite riittää syyksi toimintaan osallistumiselle ja sen jatkamiselle (Deci & Ryan 2000, 230). Toiminta erityisliikunnan harrastajaryhmässä voi luonnollisesti edistää tai vähentää lapsen koettua autonomiaa, pätevyyttä ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Tähän liittyvät muun muassa kysymykset siitä, saako lapsi tehdä päätöksiä sekä harrastuksensa suhteen että ryhmässä harrastaessaan, kokeeko lapsi pärjäävänsä ja saako hän kokemuksia onnistumisesta erilaisissa tilanteissa sekä, onko lapsella ryhmässä kavereita, pitääkö hän ryhmäläisistään ja kokeeko hän olevansa pidetty ryhmän jäsenenä. Psyykkisten perustarpeiden tyydyttyminen liittyy läheisesti sisäiseen motivaatioon. Sisäinen motivaatio perustuu ihmisen tarpeeseen olla "itsemääräytyneenä" ja pätevä. Sisäisen motivaation edellytyksenä pidetään autonomian ja pätevyyden tarpeiden tyydyttymistä (Deci & Ryan 2000, 233). Sisäinen motivaatio edustaa puhtaasti autonomista motivaatiota ja sitä koetaan helpommin ympäristössä, jossa on läsnä turvallisia ihmissuhteita ja tunne sosiaalisesta yhteenkuuluvuudesta (Deci & Ryan 2000, 233; 235). Itseohjautuvuuden ja autonomian kokeminen lisää yksilön motivaatiota kokeilla yhä vaikeampia kykyjä koettelevia haasteita. Haasteiden täytyy kuitenkin olla kunkin yksilön pätevyyden kannalta sopivia, jotta motivaatio niihin säilyy (Deci & Ryan 2000, 234). Sisäisen motivaation on todettu olevan yhteydessä parempiin oppimistuloksiin ja suoriutumiseen sekä lisääntyneeseen hyvinvointiin (Deci & Ryan 2000, 233).

Mikäli ryhmän toiminta ja siihen kuuluminen eivät tyydytä lapsen psyykkisiä perustarpeita eli se ei tuota lapselle kokemusta autonomiasta, pätevyydestä ja sosiaalisesta yhteenkuuluvuudesta, itsemäärääminen muodostuu kielteiseksi. Tällöin lapsi kokee toimintansa ulkoa ohjatuksi. Käyttäytyminen ei ole autonomista, vaan ulkoapäin kontrolloitua (Deci & Ryan 2000, 234). Kyse on ulkoisesta motivaatiosta, jossa toimintaa ohjaavat esimerkiksi palkinnot ja rangaistukset (Deci & Ryan 2000,

234). Lapselle palkinto voi esimerkiksi olla vanhempien hyväksyntä ja rangaistuksena vanhemman pelätty suuttumus.

1.4.1 Autonomia, pätevyys, yhteenkuuluvuus

Koetulla autonomialla viitataan yksilön mahdollisuuteen vaikuttaa itse omaan toimintaansa ja säädellä sitä omien kiinnostustensa ja arvojensa ohjaamana (Deci & Ryan 2000, 231). Autonomiia pidetään itsemääräämisteorian perustana, sillä koetun autonomian määrä ratkaisee, kehittykö motivaatio sisäiseksi vai ulkoiseksi. (Deci & Ryan 2000, 234). Koettu autonomia ilmenee muun muassa lisääntyneenä sisäisenä motivaationa, viihtymisenä ja hyvinvointina. (Deci & Ryan 2000, 234). *Pätevyydellä* tarkoitetaan tunnetta omasta kyvykkyydestä toimiessa vuorovaikutuksessa sosiaalisen ympäristön kanssa (Deci & Ryan 2002, 7). Tarve kokea pätevyyttä saa yksilön etsimään haasteita, jotka sopivat omille kyvyille tai ylläpitävät tai edistävät näitä kykyjä (Deci & Ryan 2002, 7). Pätevyys on siten tunnetta itsevarmuudesta ja omasta vaikuttavuudesta, ei yksittäinen saavutettu taito tai kyky. Positiivisen palautteen saaminen lisää koettua pätevyyttä ja edistää sisäistä motivaatiota (Deci & Ryan 2000, 234). Negatiivinen palaute puolestaan vähentää sekä koettua pätevyyttä että sisäistä motivaatiota toimintaa kohtaan (Deci & Ryan 2000, 235). Positiivisen palautteen tulee kuitenkin olla realistista ja ilmaistu siten, ettei se vähennä yksilön kokemusta omasta autonomiastaan, esimerkiksi omiin arvoihin pohjautuvien ratkaisujen tekemisestä (Deci & Ryan 2000, 235). *Sosiaalisella yhteenkuuluvuudella* puolestaan tarkoitetaan yksilön pyrkimystä etsiä kiintymykseen, läheisyyteen, yhteenkuuluvuuteen ja turvallisuuteen liittyviä tunteita vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa (Deci & Ryan 2000, 231). Siihen liittyy ihmisen luontainen tarve kuulua ryhmään, tulla hyväksytyksi ja saada myönteisiä kokemuksia ryhmässä toimimisesta (Deci & Ryan 2000, 231).

1.5 Tutkimustehtävä

Tutkimuksen tarkoitus on selvittää, miten lapsen tai nuoren itsemäärääminen toteutuu erityisliikuntaryhmässä harrastaessa. Itsemääräämisen toteutumista tutkitaan psyykkisten perustarpeiden autonomian, pätevyyden ja sosiaaliseen yhteenkuuluvuuden kautta. Psyykkisten perustarpeiden tyydyttymisen lisäksi tutkimuksessa selvitetään, millaisia tunteita lapsi kokee toimiessaan ryhmässä ja millaisia subjektiivisia merkityksiä erityisliikuntaryhmälle annetaan eli, mikä ryhmässä on lapselle tärkeää. Tunnekokemusten tutkimuksessa on hyödynnetty Golemanin (1997) teoriaa kahdeksasta universaalista perustunteesta, joita ovat viha, suru, pelko, nautinto, rakkaus, yllätys, inho ja häpeä (Goleman 1997, 341-342).

1.6 Tutkimusaiheen perustelu

Olemme päätyneet tutkimaan itsemääräämisen toteutumista erityisliikunnassa, sillä haluamme tietää, miltä lapsesta tuntuu harrastaa segregoidussa liikuntaryhmässä ja, mitä toiminta hänelle merkitsee. Lasten kokemusten jäsentämiseen itsemääräämisteoria tuntuu järkevältä ratkaisulta. Lasten kokemusten ja ryhmälle annettujen merkitysten kautta pohdimme, onko tällaiselle segregoidulle toiminnalle tarvetta vai tulisiko myös vapaa-ajan harrastustoimintaa kehittää kohti kaikille avointa inklusiivista mallia. Kiinnostuksemme liikuntaan nousee omasta harrastuneisuudestamme ja luokanopettajaopintojemme aikana suoritetuista liikunnan perusopinnoista. Osana liikunnan opintoihin kuului avustamista lasten erityisliikuntaryhmissä, mitä kautta alun perin tutustuimme näiden ryhmien toimintaan. Lisäksi innoittajanamme aiheeseen on toiminut Aija Saaren (2011) liikunnallista iltapäivätoimintaa inklusion näkökulmasta käsitellyt väitöskirja “Inklusion nosteet ja esteet liikuntakulttuurissa. Tavoitteena kaikille avoin iltapäivätoiminta”.

Tutkimusaihe on merkittävä, sillä tutkimusta lasten erityisliikuntakokemuksista ei ole aiemmin tehty. Lähimpänä samaa tutkimuskenttää on ollut Sari Rimpiläinen (2000) Pro gradu -tutkielmassaan “Kaikki erilaisia, kaikki samanarvoisia”. Rimpiläisen tutkimus keskittyi tarkastelemaan erityisryhmien tasa-arvoa liikuntakulttuurissa ja se toteutettiin oman tutkimuksemme tavoin Jyväskylässä.

Valitsimme tutkimuskohteeksemme Jyväskylän kaupungin erityisliikuntapalvelut, sillä Jyväskylässä sijaitsee Suomen ainoa liikuntatieteellinen tiedekunta, ja Jyväskylässä ollaan edelläkävijöitä erityisliikunnan tutkimuksessa (EP 2011, 21). Jyväskylän yliopiston liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta on myös yksi Suomen keskeisimmistä erityisliikunnan alan keskeisimpiä kouluttajia (EP 2011, 22). Tutkimuksen on tarkoitus ottaa osaa vammais- ja koulutuspoliittiseen integraatio-segregaatio -keskusteluun antamalla ääni ohjattuun erityisliikuntaan osallistuville lapsille ja nuorille.

2 MENETELMÄ

2.1 Tutkimusjoukko

Tässä tutkimuksessa on selvitetty Jyväskylän kaupungin järjestämien erityisliikuntapalveluihin osallistuvien peruskouluikäisten lasten ja nuorten itsemääräämisen toteutumista segregoiduissa erityisliikuntakerhoissa. Kokonaistutkimuksella pyrittiin tavoittamaan Jyväskylän kaupungin järjestämän lasten erityisliikunnan perusjoukko. Kyselylomakkeita jaettiin yhteensä 57 erityisliikkujalle ja hänen perheelle 11:ssä eri kerhossa. Muutamaa perhettä ei tavoitettu kyselylomakkeilla.

Jaetuista kyselylomakkeista palautui 27 kappaletta. Perusjoukosta jäi näin ollen tavoittamatta 53%.

Tutkimusjoukko koostui kymmeneen ohjattuun erityisliikuntakerhoon osallistuneista lapsista. Kerhot olivat keskenään erilaisia, osa diagnoosiperustaisia ja osa avoimempia, joissa liikuntaa harrastettiin soveltaen. Diagnoosiperusteisista kerhoista yksi oli suunnattu kehitysvammaisille lapsille, toinen pitkäaikaissairaille tai motoriselta kehitykseltään viivästyneille lapsille ja muutama eri kerho niille, joilla on vammaisuuden tai pitkäaikaissairauden aiheuttamaa erityistä tuen tarvetta liikkumisessa. Avoimempien kerhojen kuvauksiin taas ei liitetty kuvausta sairaudesta tai vammasta, vaan ryhmän toimintaa kuvattiin soveltavaksi. Avoimempiin erityisliikuntaryhmiin osallistui omien kokemustemme mukaan lapsia, joiden taustalla oli muun muassa liikuntavammaisuutta, kehitysvammaisuutta tai mielenterveyden häiriöitä. Kyselylomakkeissa ja haastatteluissa emme kartoittaneet tutkimukseen osallistuneiden lasten mahdollisia diagnooseja taustatekijöinä, sillä emme kokeneet niitä olennaisiksi taustatiedoiksi. Erityisliikuntaryhmiin osallistuvat lapset ovat varsin heterogeeninen ryhmä.

Tutkimusjoukko osoittautui oletettua pienemmäksi. Kävi ilmi, että samat lapset harrastivat useassa eri erityisliikuntakerhossa. Mikäli lapsi osallistui useamman kuin yhden erityisliikunnan harrastajaryhmän toimintaan, hän osallistui tutkimukseen kertoen yleisesti kokemuksistaan.

Tutkimus toteutettiin kaksiosaisesti, ensin kyselylomakkein ja myöhemmin tarkentavasti teemahaastatteluin. Aineistonkeruun ajan pidettiin tutkimuspäiväkirjaa, johon kirjattiin havaintoja ja ajatuksia tutkimusprosessin etenemisestä ja erityisliikuntaryhmien toiminnasta. Tutkijoiden havainnot ja ajatukset kirjattiin tutkimuspäiväkirjaan sen päivän aikana, jona kyselylomakkeet vietiin ryhmään. Tutkimuspäiväkirjaa on myöhemmin hyödynnetty tutkittavan ilmiön kuvailussa. Haastatteluihin osallistumishalukkuutta tiedustelimme kyselylomakkeessa. Halukkaiden osallistujien joukosta valitsimme haastatteluihin kuusi lasta eri erityisliikuntakerhoista. Haastateltavien valinnassa huomioimme eri liikuntakerhojen edustuksen, erilaiset kyselylomakevastaukset ja lapsen sukupuolen.

2.2 Välineiden valinta ja tutkimuksen kulku

Layderin (1993) mukaan monistrategisella menetelmällä käyttäen sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia otteita, voidaan tavoittaa erilaisia näkökulmia samasta ilmiöstä (Hirsjärvi & Hurme 2001, 32). Tässä tutkimuksessa monistrategisten menetelmien avulla on tarkoitus saada mahdollisimman laaja ja moninainen kuva tutkittavasta ilmiöstä. Tutkiessa lasten kokemuksia itsemääräämisen toteutumisesta erityisliikuntaryhmissä, koimme perustelluksi lähestyä aihetta monistrategisesti. Kvantitatiivisella otteella voidaan tutkia kokemusten yleisyyttä ja frekvenssejä, kun taas kvalitatiivisella otteella päästään lähemmäksi yksilön kokemusta.

Kyselylomake valittiin tutkimusvälineeksi, sillä sen avulla oli helpointa tavoittaa suuri harrastajaryhmä ja saada yleiskuva kyseisen ryhmän kokemuksista. Kyselylomakkeen yhtenä välineellisenä heikkoutena voidaan nähdä mahdollinen huono vastausprosentti. Kyselylomake muodostui kolmesta osasta: vastaajan perustiedoista, kolmen psyykkisen perustarpeen koetusta toteutumisesta ja koetuista tunteista ja merkityksistä (Liite 3). Kyselylomake esitettiin kolmella 10-12 -vuotiaalla kehitysvammaisella pojalla erään kaupungin kuntoutuskeskuksessa marras-joulukuussa 2012. Esitestauksen jälkeen kyselylomakkeen rakennetta ja kysymysten asettelua muutettiin kohtaamaan paremmin lapsen maailma.

Kahdeksasta universaalista perustunteita kuvaavista tuntemuksista valittiin kyselylomakkeeseen ne, jotka koettiin lapselle helpoiten ymmärrettäviksi. Kahdeksan perustunteen jaottelun avulla pyrittiin lähestymään niitä perustunteita, joita lapsi useimmiten kokee harrastaessaan erityisliikuntaryhmässä. Lapsi sai valita kyselylomakkeessa yhdestä kolmeen tunnetta, joita hän kokee ryhmässä. Samoin lapsi sai valita yhdestä kolmeen asiaa, jotka ovat hänelle ryhmän toiminnassa tärkeitä. Mahdollisuutena oli myös kertoa oma merkitys.

Kyselylomakkeet jaettiin tutkimusjoukolle erityisliikuntakerhoissa helmimaaliskuussa 2013, ja lapset täyttivät ne kotona huoltajansa avustuksella. Toisaalta

erityislapsia tutkittaessa tulee ottaa huomioon, että monet perheet voivat olla varsin työllistettyjä, jolloin motivaatio osallistua tutkimukseen voi olla heikko. Kyselylomakkeiden lisäksi halusimme täydentää aineistoamme haastattelemalla kyselylomakkeisiin vastanneita lapsia. Haastattelujen avulla halusimme selventää ja syventää kyselyaineiston kautta saatuja tietoja ja saada paremman käsityksen lasten yksilöllisistä kokemuksista. Haastattelujen tavoitteena oli kerätä aineisto, jonka pohjalta voisimme hahmottaa, miten lapset ovat kokeneet itsemäärämisen eri osa-alueiden tyydyttyneen ja, miltä ryhmän toimintaan osallistuminen on heistä tuntunut. Haastattelut toteutimme teemahaastattelun keinoin lapsia haastatellen.

2.2.1 Teemahaastattelu menetelmänä ja haastattelujen toteutus

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jossa keskeistä ovat tutkijoiden määrittelemät teema-alueet (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47). Muissa kielissä teemahaastattelu- termiä ei esiinny, mutta samantyyppisiä haastatteluja tehdään muuallakin (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48). Termi ei sido haastattelua kvantitatiiviseen tai kvalitatiiviseen tutkimusperinteeseen, eikä se ota kantaa haastattelukertojen määrään tai keskustelun ”syvyyteen” (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48). Oleellista teemahaastattelussa on haastattelun kohdentuminen tiettyihin teemoihin, jotka ohjaavat haastattelua yksityiskohtaisten kysymysten sijaan (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48). Menetelmästä puolistrukturoidun tekee se, että haastattelun aihepiirit eli teema-alueet, ovat kaikille haastateltaville samat (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48).

Puolistrukturoitu haastattelu, jollainen teemahaastattelu tyypillisesti on, sisältää hahmotelman siitä, mitä aiotaan kysyä, muttei tarkkaa suunnitelmaa siitä, miten kysymys aiotaan esittää (Hirsjärvi & Hurme 2001, 102-103). Strukturoiduista haastatteluista se eroaa siten, ettei kysymysten tarkkaa muotoa ja järjestystä laadita etukäteen (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48). Teema-alueita tulee kuitenkin hahmotella niin pitkälle, että haastattelun aikaisen keskustelun kohdistuminen oikeisiin asioihin ja tarvittavan tiedon saanti voidaan turvata ja ennakoida jo haastattelun suunnitteluvaiheessa keskusteluteemoista esiin tulevia merkityksiä (Hirsjärvi & Hurme

2001, 102-104). Eri teemojen varassa käyty keskustelu on tiukasti strukturoituihin haastattelumenetelmiin verrattuna vapaampaa ja mahdollistaa näin tutkittavien äänen paremman kuulumisen (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48). Haastattelutilanteessa haastattelija voi välittömästi havaita haastateltavan ”väärät reaktiot” ja pyrkiä lisäkysymyksin oikaisemaan tiedonsaannin suuntaa (Hirsjärvi & Hurme 2001, 104).

Teemahaastattelut toteutimme maaliskuussa 2013. Haastattelut olivat teemoiltaan samoja, mutta teemoilla ei ollut tarkkaa järjestystä, eikä kysymyksiä kysyty tarkassa muodossa samanlaisina (Liite 4). Haastattelujen toteuttamiseksi sovimme yhdessä perheiden kanssa heille sopivan tavan haastatella lasta. Haastattelut toteutettiin näin ollen eri paikoissa. Haastattelupaikat vaihtelivat kahvilasta kirjastoon ja yksittäisiä haastatteluja toteutettiin lapsen iltapäiväkerhossa ja haastateltavan kotona. Vanhemmilla oli oikeus osallistua haastattelutilanteeseen, ja kolmessa tapauksessa vanhempi osallistui. Halusimme antaa mahdollisuuden vanhemman läsnäoloon, sillä lapselle haastattelu on jännittävä tilanne, jolloin vanhemman läsnäolo voisi tehdä tilanteesta luontevamman. Haastattelut olivat keskenään varsin erilaisia ja on vaikea arvioida, kuinka paljon ja millä tavalla vanhemman läsnäolo tilanteessa vaikutti kuhunkin lapseen. Kolme vanhempaa osallistuivat myös hyvin eri tavoin haastattelutilanteissa. Vanhempien osallisuuden vaikutusta haastattelutilanteessa käsittelemme pohdinnassa.

2.3 Aineiston analyysi

Kvantitatiivinen aineiston analyysi aloitettiin tutkimalla autonomiaa, pätevyyttä ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta mittaavien kysymysten reliabiliteettia. Reliabiliteettia tutkittiin SPSS-ohjelmalla Cronbachin alfan avulla. Pyrkimyksenä oli löytää kysymyksistä ne, jotka tilastollisesti mittaavat samaa asiaa ja ne, jotka voidaan yhdistää summamuuttujaksi. Epäsopivia muuttujia poistettiin, kunnes alfan arvo nousi riittäväksi (>0.60). Summamuuttujien avulla tutkittiin liikuntaryhmien välisiä eroja

itseäänärimisen eri alueissa. Summamuuuttajat muodostettiin autonomiasta ja sosiaalisesta yhteenkuuluvuudesta. Autonomiasta muodostettiin kolmen muuttujan summamuuuttuja, johon kuului kolme kysymystä (Oletko saanut itse päättää mitä harrastat, kysyykö ohjaaja sinulta mitä haluaisit tehdä ja saatko valita eri vaihtoehtoista mitä teet). Pätevyydelle ei pystytty tilastollisesti huonon reliabiliteetin vuoksi muodostamaan perusteltua summamuuuttujaa. Sosiaaliselle yhteenkuuluvuudelle rakennettiin summamuuuttuja, jonka Cronbachin alfan arvoksi saatiin 0.653. Sosiaaliseen yhteenkuuluvuuden summamuuuttujaan yhdistettiin yhdeksän muuttujaa (Oletko saanut ryhmästä uusia ystäviä, onko sinulla ryhmässä ystäviä, onko sinua kiusattu ryhmässä, onko ryhmään kiva lähteä, tuntuuko, että muut ryhmäläisesi pitävät sinusta, pidätkö muista ryhmäläisistäsi, saatko kertoa ryhmässä omista asioistasi, tuntuuko, että sinua kuunnellaan ja tuntuuko, että ryhmäsi ohjaaja pitää sinusta).

Usean eri ryhmän välisiä eroja vertailtiin autonomian, pätevyyden ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden toteutumisessa Kruskalin-Wallis testillä. Kun vertailtiin kahden ryhmän välistä eroa, käytettiin Mann-Whitneyn U-testiä. Parametrittomat testit valittiin tutkimusjoukon pienen koon ($n=27$) vuoksi.

Haastatteluaineiston analyysissä edettiin suoraan aineiston purkamisesta aineiston analyysiin. Haastatteluaineisto purettiin litteroimalla haastattelut valikoiduin osin. Haastatteluista jätettiin litteroimatta ne keskustelujen osa-alueet, jotka olivat epäolennaisia tutkimuksen kannalta. Litteroitua tekstiä syntyi yhteensä 30 sivua kuudesta haastattelusta. Päättelyssä hyödynnettiin sekä abduktiivista että induktiivista päättelyä (Hirsjärvi 2001, 136). Valikoidut litteraatit pyrittiin luokittelemaan abduktiivisen päättelyn mukaisesti haastatteluissa hyödynnettyihin itseäänärimisteorian osa-alueisiin: autonomiaan, pätevyyteen ja sosiaaliseen yhteenkuuluvuuteen. Itseäänärimisen osa-alueiden lisäksi poimimme induktiivisen päättelyn mukaisesti litteraateista muita kiinnostavia haastatteluissa esiin nousseita teemoja.

2.4 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimus toteutettiin Jyväskylän kaupungin liikuntapalveluiden järjestämissä erityisliikuntaryhmissä. Lupa tutkimukseen pyydettiin kaupungin liikuntapalveluilta (Liite 1). Lisäksi jokaiselta ohjaajalta pyydettiin erikseen suullinen lupa seurata ryhmän toimintaa ja jakaa kyselylomakkeet ohjatun tunnin päätteeksi. Tutkimukseen osallistuneilta lapsilta ja heidän huoltajiltaan pyydettiin kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumiseksi (Liite 2). Pelkästään huoltajan suostumusta tutkimukseen ei pidetä yksin riittävänä, sillä perusperiaatteena lapsen tutkimisessa on, että lapsen omaa tahtoa osallistua tai jättää osallistumatta tulee myös kunnioittaa (Kuula 2006, 149). Kyselylomakkeeseen olimme liittäneet osion, jossa lapsi sai itse kertoa, miltä kyselylomakkeeseen vastaaminen oli tuntunut, ja haluaisiko hän jutella kokemuksistaan lisää erillisessä haastattelussa. Tutkimuksen osallistujat täyttivät kyselylomakkeet vapaa-ajallaan ja palauttivat ne nimettöminä. Vain haastateltaviksi haluavilta pyydettiin yhteystiedot haastattelun järjestämistä varten. Tutkimukseen osallistuvilla on pyritty antamaan riittävästi tietoa tutkimuksen lähtökohdista, ja osallistuneilla on ollut oikeus vetäytyä tutkimuksesta.

Lapset tutkimuskohteina nostavat erityisiä kysymyksiä tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden suhteen. Kyselylomakkeen rakentamisessa pyrittiin huomioimaan lapsilähtöinen kielenkäyttö ja kysymysten ymmärrettävyys kuitenkin aliarvioimatta tai yksinkertaistamatta liikaa. Kysymykset pyrittiin muodostamaan selkeästi ja lyhyesti, jotta vastausvaihtoehtoja ei olisi liikaa. Kyselylomake oli tarkoitettu huoltajan ja lapsen yhdessä täytettäväksi, jotta huoltaja voisi mahdollisuuksien mukaan selventää lapselle kysymystä ja auttaa löytämään oikean vastauksen.

Kyselylomakkeen esitestausvaiheessa nousi esille ongelma lasten tunnekokemusten mittaamisessa. Kyselylomakkeessa tunnekokemuksia lähestyttiin sanaparien avulla siten, että lapsi sai valita, kumpaa sanaa lähempänä hänen kokemuksensa on. Kyselylomakkeen esitestaukseen osallistuneet kolme nuorta vaikuttivat valitsevan lomakkeesta automaattisesti sen sanan, joka loi heille positiivisemmän mielikuvan. Omien tunteiden nimeäminen vaikutti vaikealta tehtävältä. Yksi kolmesta osasi erotella oman tunnekokemuksensa valitsematta kumpaakaan

ääripäätä. Huomasimme tehtävänannon haastavaksi ja päätimme muokata tunnekokemusta koskevan kysymyksen sellaiseksi, että lapsi saa itse valita erilaisista tunteista yhdestä kolmeen tunnetta, joita hän kokee ryhmässä eniten.

Kyselylomakkeen laatiminen erityisliikuntaa harrastaville lapsille oli haastavaa suuren ikähajonnan ja erilaisten lähtökohtien vuoksi. Muutamaaan palautuneeseen kyselylomakkeeseen huoltajat olivat kirjoittaneet kommentteja kysymysten laatuun liittyen. Muutama kommentti koski kysymysten vaikeutta tai liian suurta abstraktiutta (esim. “Tuntuuko, että ryhmäsi ohjaaja pitää sinusta?”). Muutama kysymys koettiin hankaliksi ymmärtää ja eräs vastaajista oli kokenut osan kysymyksistä jopa inhottavina.

Kuten kyselylomakkeen esitestauksessa kävi ilmi, lasten vastatessa kyselylomakkeeseen on riskinä, että vastaajat valitsevat vaihtoehdoista kaikista “positiivisimman” pohtimatta asiaa omalta kohdaltaan. Myös vanhemman apu kyselylomakkeen täyttämässä saattaa johdatella vastaamaan vanhemmalle mieluisalla tai yleensäkin positiivisemmalla tavalla.

3 TULOKSET

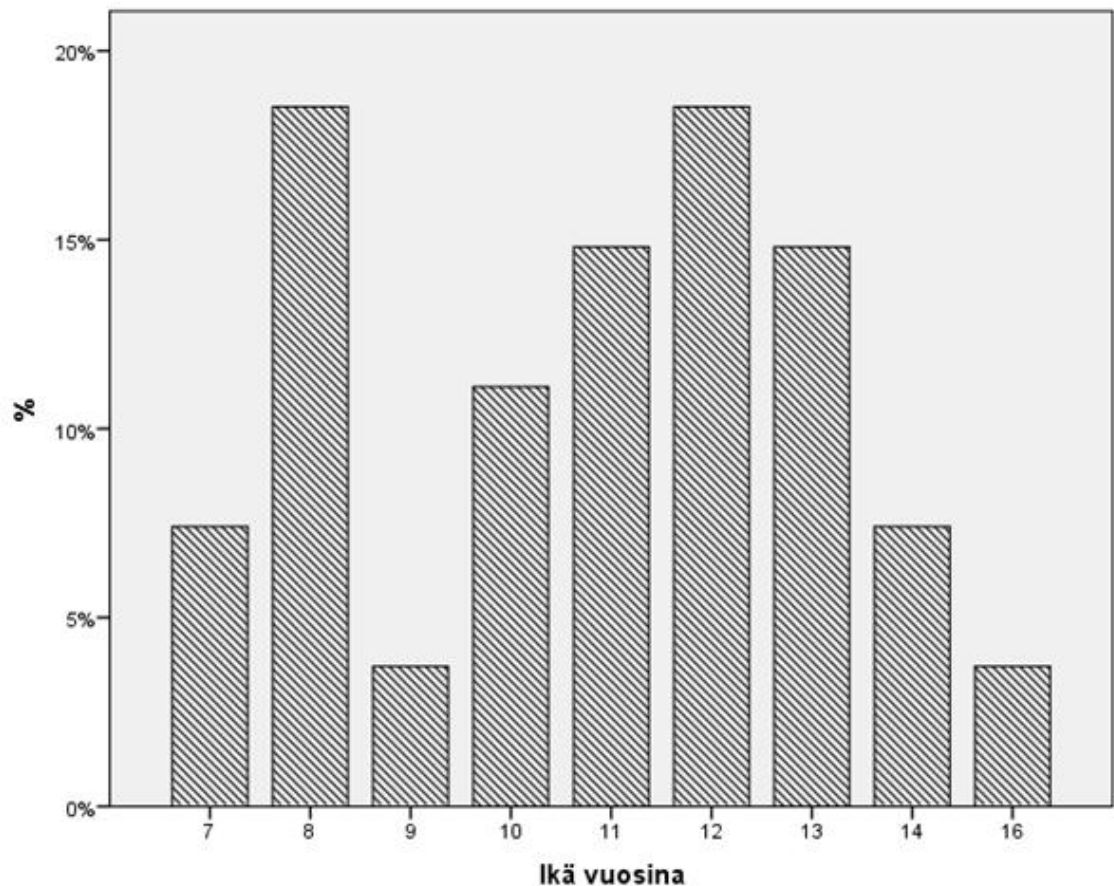
Tässä luvussa teemme aluksi katsauksen tutkimusjoukkoon kyselylomakevastausten pohjalta. Seuraavaksi käsittelemme itsemääräämisen kolmea psyykkistä tarvetta: autonomiaa, pätevyyttä ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen aineistojen eli kyselylomakkeiden ja haastattelujen kautta saatujen tulosten valossa. Lopuksi esittelemme tunteisiin ja merkityksiin liittyvät tulokset sekä kyselylomake- että haastatteluaineistosta. Olemme liittäneet tulosten käsittelyyn poimintoja tutkimuspäiväkirjastamme.

3.1 Aineiston tunnusluvut, kuvaus tutkimusjoukosta

Kyselylomakkeissa ensimmäisenä kysyttiin vastaajien perustietoja: sukupuoli, ikä, erityisliikunnan harrastusryhmä, erityisliikunnan viikkotuntimäärä, oma suhde liikuntaan, muut liikuntaharrastukset, koulun päätoiminen opiskeluryhmä (yleisopetus tai erityisopetus) sekä koululiikunnan päätoiminen ryhmä (yleisopetus tai erityisopetus).

Kyselylomakkeeseen vastanneista puolet oli tyttöjä (48%) ja puolet poikia (52%). Vastaajat olivat iältään 7-16 -vuotiaita (kuvio 1). Vastaajien iän keskiarvo oli 11 vuotta. Suurin osa vastaajista (74%) oli alakouluikäisiä ja noin neljännes vastaajista (26%) yläkouluikäisiä.

KUVIO 1. Vastaajien ikäjakauma

Yli puolet vastaajista (63%) kertoi kyselylomakkeessa harrastavansa liikuntaa erityisliikuntaryhmissä yhden tunnin viikossa tai vähemmän. Neljännes (26%) taas harrasti liikuntaa erityisryhmissä kaksi tuntia viikossa ja vain muutama vastaajista kolme tai neljä tuntia viikossa.

Vastaajista suurin osa (63%) harrasti erityisliikuntaa vain yhdessä liikuntaryhmässä. Joka neljäs vastaaja osallistui kahden ryhmän toimintaan. Tutkimusjoukossa muutama osallistui kolmen tai useamman ryhmän toimintaan viikoittain. Vastaajien keskuudessa suosituimmat harrastusryhmät olivat uintiryhmä, palloilulajiryhmät ja cheerleadingryhmä.

Erityisliikuntaryhmiin osallistumisen lisäksi 15% vastaajista ilmoitti harrastavansa liikuntaa myös erityisliikuntakerhojen ulkopuolella. Erityisliikuntaryhmien ulkopuolella harrastettiin muun muassa parkouria, uintia, yleisurheilua ja tanssia.

Valtaosa vastaajista (85%) ilmoitti pitävänsä liikunnan harrastamisesta. Vastaajista 11 % koki pitävänsä liikunnasta jonkin verran ja vain 4% ei kokenut pitävänsä liikunnasta.

TAULUKKO 1. Pääasiallinen opetusryhmä suhteessa koululiikuntaryhmään

		Koululiikuntaryhmä		Yhteensä
		Yleisopetus	Erityisopetus	
Opetusryhmä	Yleisopetus	100%	0%	100%
	Erityisopetus	16%	84%	100%
Yhteensä		41%	59%	100%

Kaksi kolmasosaa (70%) vastaajista kävi koulua erityisopetuksen ryhmissä. Kolmannes (30%) opiskeli yleisopetuksen ryhmissä. Taulukosta 1 huomataan, että yleisopetuksessa opiskelleista kaikki osallistuivat liikunnan opetukseen yleisopetuksen

ryhmässä. Erityisopetuksessa pääasiallisesti opiskelevista osa myös puolestaan osallistui erityisopetuksen ryhmien liikunnanopetukseen. Vajaa viidennes (16%) erityisopetuksessa opiskelevista osallistui kuitenkin liikunnanopetukseen yleisopetuksen ryhmään integroituina.

3.2 Autonomia

Valtaosa kyselylomakkeeseen vastanneista (82%) koki saaneensa itse päättää, mitä harrastaa. Myös haastatteluissa tämä nousi vahvasti esille. Usealle haastatellulle vanhempi, terapeutti tai liikunnanohjaaja oli suositellut harrastusta, mutta jokainen koki itse päättäneensä ryhmään osallistumisesta. Ryhmävalintoja perusteltiin myös omien mielenkiinnonkohteiden kautta.

P: No mä seuraan aktiivisesti jääkiekkoo ja se on aika lähellä jääkiekkoo ja sitten äiti ja iskä ja terapeutit suositteli mulle sitä.

(Haastattelu 1)

P: Joo ne kuulosti ne sillee niinku hyviltä ja mä päätin sitten mennä kokeilee ja sit mä oon tykästyny

(Haastattelu 2)

Vastanneista 89% koki, että päätökset ryhmän toiminnasta tekee ohjaaja. Sama osuus vastanneista piti tätä hyvänä asiana. Kyselylomakkeiden mukaan 44% koki saavansa päättää ryhmän sisällä eri tehtävävaihtoehtoista, 26% eli neljäsosa vastaajista taas ei

kokenut saavansa tehdä päätöksiä. Haastatteluissa kaksi lapsista mainitsi ryhmissä olevan valinnanmahdollisuuksia.

H: Päättääkö teillä yleensä ope et mitä tehdään tai mitä leikitään?

P: Mm.. No kyl se viime kädessä mut antaa se meidänkin valita tai... asioihin

H: Millaisiin asioihin?

P: Vaikka et pelataanko pallolla vai kiekolla

- -

H: Olisko susta kiva jos ope useammin kysyis teiltä ryhmäläisiltä että mitä tehdään?

P: Kyllä, ihan tarpeeks

(Haastattelu 1)

Vastanneista kolmasosa (37%) kuitenkin haluaisi päättää itse useammin, mitä ryhmässä tehdään. Lähes puolet taas koki (45%), ettei haluaisi itse päättää useammin ryhmän toiminnasta. Yleisesti tutkimuksessa autonomia koettiin myönteiseksi. Vastajat kokivat ohjaajan tekevän eniten päätöksiä ryhmissä, mutta tämän koettiin olevan pääasiallisesti hyvä asia.

Kyselylomakkeen autonomiaa mittaavien kysymysten reliabiliteettia tutkittiin SPSS-ohjelmalla Cronbachin alfan avulla. Pyrkimyksenä oli löytää kysymyksistä ne, jotka tilastollisesti mittaavat samaa asiaa, ja jotka voidaan yhdistää summamuuttujaksi. Epäsopivia muuttujia poistettiin, kunnes alfan arvoksi saatiin 0,603. Ryhmien välisiä eroja koetussa autonomiassa tutkittiin Kruskalin-Wallis testillä, mutta tilastollisesti merkitsevää eroa ei löytynyt.

3.3 Pätevyys

Omaa pätevyyttä tarkasteltiin tutkimuksessa suhteessa viiteryhmään, omaan kerhoon. Enemmistö, 78% vastaajista, koki olevansa ryhmässä yhtä hyvä kuin muut. Kun neljäsosa vastaajista koki, että muut lapset omasta ryhmästä ovat parempia kuin vastaaja, on syytä tarkastella vastauksia tarkemmin. Ristiintaulukoinnista (taulukko 3) näkyy vastausten jakautuminen kahden kysymyksen välillä. Lähes puolet 44% koki, etteivät muut ryhmäläiset ole itseä parempia ja olevansa yhtä hyvä kuin muutkin. Tällä 44% voidaan olettaa olevan hyvä kokemus omasta pätevyydestä. Osa vastaajista (15%) koki ristiriitaisesti muiden olevan itseä parempia, mutta samalla olevan itse yhtä hyvä kuin muut. Vain harva (4%) on selvästi kokenut oman pätevyytensä negatiivisesti suhteessa muihin: muut ryhmäläiset tuntuvat paremmilta ja itse ei koe olevansa yhtä hyvä kuin muut.

TAULUKKO 2. Kokemus muiden paremmuudesta suhteessa omaan pätevyyteen

		Koetko, että muut lapset ryhmässäsi ovat sinua parempia?			Yhteensä
		Kyllä	En	En osaa sanoa	
	Kyllä	4	12	5	21
Koetko olevasi yhtä hyvä kuin muut?	En	1	0	0	1
	En osaa sanoa	2	2	1	5
Yhteensä		7	14	6	27

Haastatteluissa kukaan ei nostanut esille omaa koettua huonommuuttaan suhteessa toisiin. Yksi haastateltavista kertoi, että, jos joku toinen osaa jotakin uutta ja hienoa, hän haluaa itsekin oppia saman. Ryhmän toiminnan haasteellisuutta selvitettiin kysymällä kokeeko vastaaja toiminnan liian helpoksi. Kukaan vastaajista ei kokenut toiminnan

olevan usein liian helppoa, mutta valtaosa (59%) koki sen joskus liian helpoksi. Ryhmän toimintaa harvoin liian helppona piti kolmasosa (30%).

Uusia asioita ryhmässä koki oppivansa yli puolet vastaajista (56%). Kolmasosa (30%) koki oppivansa uusia asioita joskus ja joka kymmenes (11%) vastasi oppivansa uutta vain harvoin. Haastateltavat osasivat nimetä tarkasti niitä taitoja, joita he ovat oppineet kerhoissa. Opituista taidoista mainittiin muun muassa käsilläseisonta, voltti, kilpikonnakellunta, sukeltaminen, myyräuinti, uikkareiden pukeminen, parempi laukaisutekniikka ja kelkan käsittely. Lisäksi yksi haastateltavista kertoi, että nopeudessa hän haluaisi vielä kehittyä.

Oma pätevyys suhteessa ryhmän toimintaan koettiin keskimääräisesti melko positiiviseksi. Epäonnistumisia ryhmän toiminnassa enemmistö (52%) koki vain harvoin. Kolmasosa (33%) koki epäonnistuvansa joskus. Kukaan vastaajista ei kokenut epäonnistuvansa usein. Valtaosa (63%) koki ohjaajan kehuvan heitä usein, neljännes (26%) sai kehuja joskus ja osa (7%) vain harvoin. ”Hyvä” oli haastateltavien mukaan ohjaajan tavallinen kommentti onnistuneen suorituksen jälkeen. Epäonnistumisia ohjaajat tai muut ryhmäläiset eivät haastateltavien mukaan kommentoineet.

”Ohjaaja esitteli lapset nimeltä, ja kertoi, missä kukin lapsista oli erityisen hyvä. Oli tähtihyökkääjää, keskialueen pelaajaa ja mahtavaa maalivahtia.”

(Ote tutkimuspäiväkirjasta 7.2.2013)

3.4 Sosiaalinen yhteenkuuluvuus

Ystävyys-suhteita määriteltiin aineistossa sen kautta, onko vastaaja saanut ryhmässä uusia ystäviä ja onko hänellä ystäviä ryhmässä. Ystäviä koettiin useammin olevan

ryhmässä kuin, että uusia ystäviä olisi saatu ryhmän kautta. Kolme neljästä (78%) koki ryhmässä olevan ystäviä, kun taas 67% koki saaneensa uusia ystäviä ryhmästä. Yksi haastateltavista kertoi saaneensa erityisliikuntaryhmien kautta uusia ystäviä.

“H: Ootko saanu kavereita sieltä?”

P: Oon saanu

H: Millasia kavereita sulla on?”

P: Yks on futarissa ja kelkkalätkässä molemmissa ja, tai oikeestaan kaks on molemmissa. Yks kaveri on ollu futarissa ja nyt se on kelkkalätkässä. Kavereita, vanhoja kavereita.

H: Ootko sä tuntenu ne ennen jo näitä kerhoja?”

P: Joo tai en oo ennen näitä kerhoja, mut heti ku mä aloitin sen jalkapallon, ni sit mä”

(Haastattelu 3)

Joka kymmenes (11%) vastaajista koki, ettei hänellä ole ryhmässä ystäviä ja yhtä moni ei osannut vastata kysymykseen. Haastattelussa yksi lapsi kertoi ystävien puutteesta ryhmässä. Haastateltava koki epäilemiksi, että hänen siskollaan oli ystäviä kerhossa, mutta hänellä itsellään ei.

“H: Onko sulla siinä ryhmässä ystävää?”

P: Ei ole. Elikkä Liisalla on kaksi ystävää, mutta mulla ei ole yhtään. Minun pitää kai pärjätä yksin ilman ystävää.

H: Miltä se tuntuu, ettei ole ryhmässä ystävää?”

P: Jos minulla ei ole ystävää, ni minun pitää kai sitten olla kerhossa ilman ystävää. Se ei ole reilua, kun jos Liisalla on ystävä ja minulla ei. Olisiko kiva, jos minulla olisi ystävä ja Liisalla ei?”

(Haastattelu 4)

Kyselylomakkeen vastaajista 7% ilmaisi kokeneensa tulleen kiusatuksi ryhmissä, 4% ei osannut vastata kysymykseen. Yhdellä haastateltavista oli voimakas negatiivinen

kokemus ryhmän sosiaalisista suhteista. Haastateltava kertoi ryhmässä olevasta lapsesta, joka sanoo ryhmässä ilkeitä juttuja “tehdäkseen muut hulluksi”. Haastateltava koki myös erään ryhmäläisistä määräilevän häntä.

“P: Minusta tuntuu, minusta ei tunnu kivalta Lassen kanssa, kun hän aina halua tehdä muut hulluksi

H: Miten Lasse tekee niin?

P: No ku se sanoo ihan typerää omia juttuja

--

P: Elikkä Lasse sanoo aina välillä pahoja juttuja

--

H: Mutta Lasse ei ole sinun veljesi?

P: Ei niin, ei hän ole. Eikä hän ole minun ystäväni ollenkaan.

--

P: Liisa enemmän pomottaa minua koko ajan kaikessa, eikä hän lopeta ikinä minun pomottelua. Mut ku mä oon sanonut, että aikuiset määräilevät minua, ei Liisa, eikä Kalle Korhonenkaan.”

(Haastattelu 4)

Muiden haastateltavien mukaan ryhmissä ei koskaan sanottu “rumasti” tai “pahasti” toisille.

“Pääasiallisesti ryhmissä hymyiltiin paljon, ja lapsilla tuntui olevan hauskaa. Muutamaa lasta tuntui vähän ujostuttavan, ja meidän läsnäolomme on tähän varmasti osaltaan vaikuttanut. Osalla lapsista vaikutti olevan ryhmissä ystävyysuhteita muiden ryhmäläisten kanssa. Eräälle lapselle jouduttiin myös opettamaan, kuinka ollaan ystäviä, kun innostui liian rajusti ilmaisemaan tykkäämisen tunteitaan. “ (Ote tutkimuspäiväkirjasta 5.2.2013)

3.4.1 Kerhokavereiden merkitys

Haastateltavista kukaan ei tavannut kerhotovereitaan vapaa-ajalla. Kaksi haastateltavaa mainitsi tuntevansa jonkun ryhmästään samasta koulusta, muut taas kertoivat käyvänsä eri koulua muiden ryhmäläisten kanssa, mikä nähtiin esteenä sille, että vapaa-ajalla olisi nähty. Haastateltavista lapsista yksi käy koulua omassa lähikoulussaan ja osallistuu liikuntatunneille oman luokkansa kanssa. Haastattelussa hän painotti käyvänsä eri koulua kuin muut ryhmästään ja naurahti kertoessaan muiden olevan erityiskoulusta.

H: No onkos siellä ryhmässä kivoja kavereita?

P: Ihan kivoja ne on

H: Ootko tavannu ketään kerhokaveria vapaa-ajalla? Missään muualla?

P: En oikeestaan, ne kaikki on varmaan siellä erityiskoulussa (naurahtaa).

H: Joo te käytte eri koulua sitte?

P: Joo

(Haastattelu 1)

Haastateltavat kuvailivat pääasiallisesti muita ryhmien lapsia melko neutraaliin sävyyn. Haastateltavat eivät vaikuttaneet kovin kiinnostuneilta muista lapsista, eivätkä kaverisuhteet ryhmässä nousseet isoon rooliin haastatteluissa.

“H: Mites ne muut lapset siellä ryhmässä, onko siellä kivoja kavereita?”

P. Öö, on

H: Onks susta kiva viikoittain nähdä niitä lapsia siellä?

P: Tavallaan on

H: Näätkö sä näitä lapsia muuallakin kuin siellä kerhossa?

P: Noo, en

H: Oisko kiva nähä sitte?

P: Mm-m (hymähtää myöntävästi)”

(Haastattelu 2)

Kyselylomakkeessa kavereiden tapaaminen nostettiin yhdeksi tärkeimmäksi syyksi ryhmään osallistumisessa (ks. 1.5 Tunteet ja merkitykset). Kuitenkin vain yksi haastatelluista kertoi hänelle kaverin läsnäolon olevan ryhmän tärkein asia.

H: Niin kaverit on se kivoin juttu täällä ryhmässä

T: Mm (myöntävä) (.) Mä en ois tullu tänne jos Moona ei ois ollu täällä

H: Niin Moonanko tunsit etukäteen?

T: En ku sillä on samanlaiset hiukset ku mulla ja mä tunsin sen siitä

H: Okei... Moona ei oo siis samassa koulussa?

T: Ei

(Haastattelu 5)

3.4.2 Sosiaalinen yhteenkuuluvuus ja ryhmän kulttuuri

Valtaosa (67%) vastanneista koki saavansa ryhmässä puhua omista asioistaan (esimerkiksi iloista, suruista tai murheista). Vähemmistö (15%) koki, ettei saa puhua omista asioistaan ja 19% ei osannut vastata tai jätti vastaamatta. Vaikka suurin osa koki saavansa puhua omista asioistaan ryhmässä, haastatteluiden perusteella vuorovaikutus lasten välillä on vähäistä. Haastateltavista vain yksi mainitsi juttelevansa muiden lasten kanssa ja osasi nimetä puheenaiheita. Muut haastateltavat eivät kertoneet kommunikoivansa muiden ryhmäläisten kanssa.

“H: Jutteletko te siellä ennen niitä harjoituksia?”

P: Kyllä me vähän jutellaan

H: Millasista asioista te puhutte?

P: Miten viikko on menny silleen ja onko jotakin erikoista käynny ja semmosta

H: Ootko koskaan ehdottanut kellekkään, että näkisitte? Tai puhunut vaikka äidille, että olis kiva nähdä?

P: No een muistaakseni”

(Haastattelu 3)

Summamuuttujalla tutkittiin eri harrastusryhmien välisiä eroja sosiaalisessa yhteenkuuluvuudessa. Tässä vertailussa suljettiin ulos ne vastaajat, jotka olivat osallistuneet useampaan ryhmään, ja kaksi samankaltaista ryhmää yhdistettiin vertailuun. Ensin kaikkia harrasteryhmiä verrattiin toisiinsa, jolloin Kruskalin-Wallisin testillä, jolloin kaikkien ryhmien väliltä ei löydetty merkittävää tilastollista eroa ($p=0.341$). Tämän jälkeen valittiin jälkitarkasteluun ne ryhmät, joissa koettiin suurinta ja vähäisintä sosiaalista yhteenkuuluvuutta; lenkkari- ja cheerleading -ryhmät.

Näiden kahden ryhmän välistä eroa sosiaalisessa yhteenkuuluvuudessa tutkittiin Mann-Whitneyn U-testillä, jolloin löydettiin tilastollisesti melkein merkitsevä ero ($p=0.031$). Muiden ryhmien välisissä vertailuissa ei löydetty tilastollista merkittävyyttä. Näitä kahta ryhmää myös erotti vahvasti se, että Cheerleading-ryhmässä harrastavat tunsivat toisensa samasta koulusta entuudestaan, mutta palloilukerhon kohdalla taas lapset pääasiallisesti eivät tunteneet toisiaan etukäteen.

“Kaikki ryhmään osallistuneet tytöt asuivat ja kävivät sanaa koulua, josta he tulivat harjoituskerroille yhteisellä bussikyydillä. Tyttöjen ryhmähenki oli tiivis, he kommunikoivat paljon keskenään. Erityisen tiivis ryhmähenki ja voimakas vuorovaikutus olivat tekijöitä, jotka erottivat heidät positiivisessa mielessä aikaisemmin tutkimistamme ryhmistä.” (Ote tutkimuspäiväkirjasta 12.3.2013)

Toisessa ryhmässä taas lapset vaikuttivat kiinnostuneemmilta itse toimintaa kohtaan kuin sosialisoimaan oman ryhmän jäsenten kanssa. Otteet tutkimuspäiväkirjasta tukevat tilastollista eroa ryhmien välillä sosiaalisessa yhteenkuuluvuudessa.

“Vaikka ryhmässä vallitsikin yleisesti “hyvä fiilis”, lapset eivät juurikaan jutelleet keskenään. Lähestymisyriytyksiini he vastasivat myönteisesti jutellen kanssani hetken, mutta orientoituen kuitenkin pikaisesti takaisin kelkkailuun. Lapset vaikuttivatkin olevan hyvin motivoituneita harjoitteluun ja pelaamiseen. Itse toiminta tuntui kiinnostavan paljon enemmän kuin esimerkiksi ajan viettäminen vertaisten kanssa.” (Ote tutkimuspäiväkirjasta 6.2.2013)

“Lapset näyttivät viihtyvän hyvin, mutta kerhon toiminta tuntui olevan paljon avustajien vastuulla. Lapset eivät juurikaan puhuneet toisilleen, mutta avustajien kanssa he vaikuttivat kommunikoivan aktiivisesti. Ohjaaja kertoi olevan “luksusta”, kun avustajiksi tulee liikuntatieteellisen opiskelijoita, jotka tuntevat lajia ja tietävät sen opettamisesta.” (Ote tutkimuspäiväkirjasta 4.3.2013)

3.5 Tunteet ja merkitykset

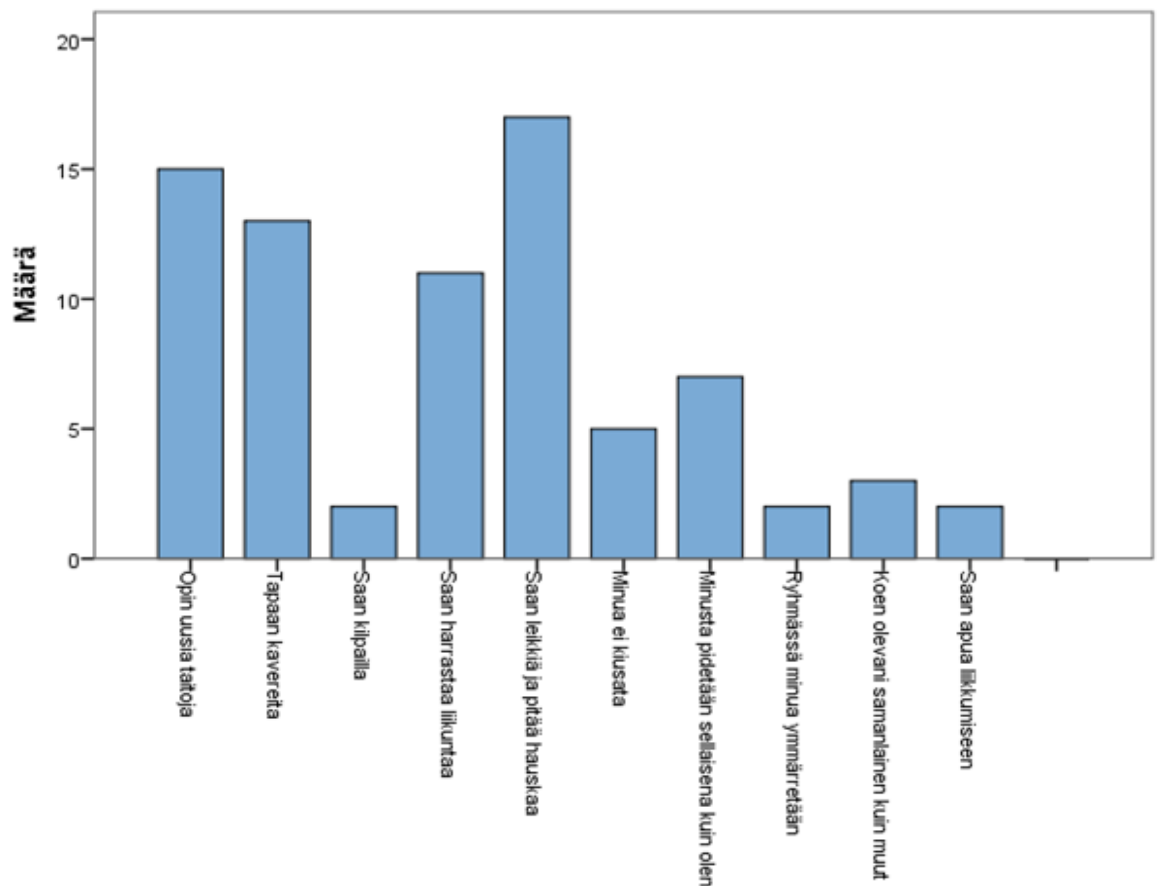
Tunteista eniten ryhmissä koettiin iloa: valtaosa (89%) vastaajista koki olevansa ryhmässä iloinen. Toiseksi yleisin oli kokemus olla pidetty (67%). Kolmanneksi yleisin tunne oli innostus (59%). Hyväksytyksi tulemisen tunteen yhdeksi tärkeimmistä ryhmässä koetuista tunteista nosti 41% vastaajista. Golemanin (1995) kahdeksasta perustunteesta yleisimpänä esiintyivät nautintoon (iloinen, innostunut) ja rakkauteen (olen pidetty, hyväksyty) liittyvät ilmaukset.

“Etenkin ensimmäisessä ryhmässä lasten innostus olikin silmiinpistävä. paikalle tullessaan he juoksentelivat salissa innokkaina, mutta rauhoittuivat kuitenkin kuuntelemaan ohjaajien ohjeita - - ralliautoilusta ja moottorin pöristelystä lapset vaikuttivat nauttivan suunnattomasti juosten rataa ympäri naureskellen ja riemusta

kiljähdellen yhä uudestaan ja uudestaan. Erään avustajatytön kanssa naureskelimme, kuinka vähästä lapsi voikaan motivoitua. Tämä oli ehkä sitä puhdasta liikunnan iloa aidoimmillaan.” (Ote tutkimuspäiväkirjasta 6.3.2013)

Lisäksi mainittiin yksittäisiä tunnekokemuksia, kuten hämmästyttä, nolostusta, yksinäisyyttä ja hermostuneisuutta. Nämä liittyvät pelon, surun ja yllätyksen perustunteisiin (Goleman 1997, 341-342).

KUVIO 2. Liikuntaryhmään osallistumisen merkitykset

Kuviosta 2 huomataan, mitkä asiat lapset kokivat tärkeimmiksi liikuntaryhmään osallistumisessaan. Yleisimmäksi tärkeäksi asiaksi suurin osa vastaajista (63%) koki sen,

että he saavat leikkiä ja pitää hauskaa Toiseksi yleisimmäksi (56%) koettiin uusien taitojen oppiminen. Kolmanneksi yleisin (48%) vastaus oli kavereiden tapaaminen ryhmässä. Tärkeänä pidettiin myös sitä, että ryhmässä saa harrastaa liikuntaa (41%). Vähemmän mainintoja saivat muut sosiaaliseen yhteenkuuluvuuteen liittyvät tekijät, kuten “minusta pidetään sellaisena kuin olen”, “minua ei kiusata” ja “koen olevani samanlainen kuin muut”. Yksittäisinä osallistumisen syinä mainittiin kilpaileminen ja avun saaminen liikkumiseen.

3.6 Vanhempien kokemuksia

Haastatteluihin osallistuneet vanhemmat toivat esille omia kokemuksiaan vertaistuesta ja esteettömyydestä.

3.6.1 Vertaistuki

Eräs haastateltavan lapsen vanhempi otti haastattelun päätteeksi kantaa kokemaansa lapsen vertaistuen merkitykseen.

“V: Ainakin ite oon kokenu sen (kerhon) hirveen tärkeenä muun muassa vertaistuen kannalta vai mitä oot Lauri ite mieltä siitä?”

P: Nojoo

V: Kun siellä on niitä muitakin liikuntavammasia ku Lauri tosissaan käy tossa lähikoulussa ni siellä ei sit oo muita liikuntavammasia ni tuolla sit näkee muitakin ni pystyy ihan samalla tavalla osallistumaan sitte ku muutki.”

(Haastattelu 1)

Toisen lapsen vanhempi otti kantaa siihen, että ryhmässä ollaan tasavertaisia, eikä hänen kokemuksensa mukaan kiusaamista ryhmissä ole. Hän koki ryhmässä, että ryhmässä vallitsee “reilu meininki”.

“V: Nii et kyllä tässä varmaan vähän niinku se ydin tuli et niinku se lapsihan on tottunu et, miten paljon äiti voi vastailta tai niinku kommentoida... Mut juurikin toi, että tota siis ku kaveritkin, ympäri kaupunkia tulee lapsia, ni mehän nähdään vaan he siellä, et kyl niinku jotenki tasavertaisuus mun mielestä siellä niinku on. siellä ei varmasti niinku mitään sellasta negatiivista tai kiusaamista ole. Et nyt en noissa isompien kerhoissa ole käyny seuraamassa ku ihan muutamia kertoja, mut sillon pienempänä ku oli ku oli pienempi, ni jotenki semmonen et reilu meininki - - Mut kavereita on niinku siellä ja heitä nähhään sillä kerralla ja, ei sitte muuta”

(Haastattelu 2)

3.6.2 Esteettömyys

Yhdessä haastattelussa vanhempi kertoi hänen lapsensa joutuneen lopettamaan erityisliikuntaharrastuksen tilojen esteellisyyden vuoksi.

“Ä: Sit se oli tosi huonossa paikassa siellä alhaalla kellarissa - - ni sitten tota ni oli haastava Laurille että haastava noille ketä tulee sinne ni kuskata sinne ei mitään hissiä tai semmosta, sinne vaan hirmu monet portaat - - ni sitten oli niinku mahottomuus alko olla ku kasvaa sitten ku Lauriki kasvo sitten ni en mä jaksanu kantaa sitä sinne”

(Haastattelu 1)

Tässä tapauksessa lapsi vaihtoi toiseen erityisliikuntakerhoon, jonka tilaratkaisu ei tuottanut ongelmia.

4 POHDINTA

4.1 Itsemääräämisen toteutuminen

Tutkimustulosten perusteella lasten kokemukset autonomiasta ja pätevydestä erityisliikuntaryhmissä harrastaessaan olivat myönteisiä. Valtaosa kyselyyn vastanneista koki saaneensa itse päättää, mitä harrastaa ja ohjaajien päätösvalta ryhmässä koettiin hyväksi asiaksi. Haastattelut vahvistivat kyselyaineiston tuloksia autonomian ja pätevyyden osalta. Pätevyyden kokemusta selvitettäessä suurin osa vastaajista koki olevansa yhtä hyvä kuin muut ryhmäläiset. Ryhmissä opittiin usein uutta ja epäonnistumisia yli puolet vastaajista koki kohtaavansa vain harvoin. Haastateltavista muutamat osasivat nimetä tarkasti taitoja, joita he olivat ryhmässä harrastaessaan oppineet. Kokemus riittävästä autonomiasta ja omasta pätevydestä saattavat motivoida liikuntaharrastuksessa erityisryhmiin kuuluvia (Rintala ym. 2012, 41). Tunteista ryhmässä koettiin eniten nautintoon liittyviä tunteita, iloa ja innostuneisuutta. Kuten Rintala ym. (2012) toteaa, lapsilla liikunnan motiivit liittyvät useimmiten esimerkiksi ilon kokemuksiin ja uusien taitojen oppimiseen (Rintala ym. 2012, 39).

4.1.1 Esteettömyys autonomian ja pätevyyden kannalta

Erityisliikuntaryhmien järjestämisessä esteettömyys on keskeisessä roolissa. Erityisliikkujien esteet liikunnan harrastamiselle voivat olla asenteellisia, kulttuurisia tai konkreettisia (Rintala ym. 2012, 43). Konkreettisia esteitä liikkumiselle voivat olla sopivien liikuntatilojen puute, liikuntapaikalle kulkeminen tai avustajan puute (Rintala ym. 2012, 43). On tärkeää, että liikkumiseen apuvälinettä käyttävät pääsevät fyysisesti liikuntatiloihin ja pystyvät osallistumaan niissä järjestettävään toimintaan. Se, että toimintaa ylipäätään järjestetään jossakin, ei riitä. Erityisliikunnan jos jonkin

järjestämisessä tulisi huomioida se, että osallistuminen on kaikille mahdollista. Yksi haastatteluun osallistuneista vanhemmista kertoi lapsensa joutuneen lopettamaan eräässä erityisliikuntakerhossa harrastamisen, kun liikuntatilaan ei päässyt hissillä. Tällaisia esteitä tulisi purkaa, erityisesti kun kyseessä on erityisliikuntaryhmä.

Esteettömyydessä on kysymys yksilön omatoimisuudesta, ihmisoikeuksista ja itsemääräämisestä (Pesola 2009, 2). Esteettömyys voi olla myös läheisesti yhteydessä koettuun autonomiaan ja pätevyteen. Jos ympäristö estää tai rajoittaa yksilön osallistumista, yksilön autonomia, mahdollisuus vaikuttaa itse omaan toimintaan, tuskin muodostuu positiiviseksi. Pätevyys, tunne omasta kyvykkyydestä, ei myöskään oletettavasti ole kaikilla positiivinen ympäristössä, joka on suunniteltu vain “keskivertokansalaiselle” sopivaksi.

4.2. Ristiriitainen yhteenkuuluvuus

Kyselylomakevastausten perusteella myös kokemus harrastusryhmien sosiaalisesta yhteenkuuluvuudesta oli varsin myönteinen. Kolme neljästä vastaajasta ilmaisi ryhmässä olevan kavereita ja kavereiden läsnäolo koettiin yhdeksi harrastuksen tärkeimmistä asioista. Haastatteluaineisto loi sosiaalisesta yhteenkuuluvuudesta kuitenkin toisenlaisen kuvan. Haastatteluissa lasten vastaukset viittasivat siihen, ettei käsitys sanasta “kaveri” muista liikuntaryhmäläisistä puhuttaessa sisältänyt kovin suurta merkitysarvoa. Kukaan haastateltavista ei kertonut tapaavansa muita ryhmäläisiä vapaa-ajallaan ja vain yksi haastateltavista kertoi juttelevansa ryhmäläistensä kanssa harjoitusten lomassa. Vapaa-aikaa vietettiin pikemmin yhdessä koulukavereiden ja naapuruston lasten kanssa. Pitkät välimatkat ja eri kouluissa opiskeleminen koettiin esteinä harrastuskavereiden tapaamiseen liikuntaryhmien ulkopuolella. Haastateltavat eivät ylipäätään vaikuttaneet olevan innokkaita keskustelemaan ryhmän sisäisistä toverisuhteista. Ryhmän toiminnan kuvailu tuntui kiinnostavan enemmän.

Tutkimuspäiväkirjaa lukiessamme ja kokemuksiamme pohtiessa havahduimme siihen, kuinka paljon eri liikuntaryhmien sosiaaliset kulttuurit erosivat toisistaan. Kun toisessa ryhmässä ohjaaja antoi jokaisen kertoa viikonlopun kuulumiset, toisessa ryhmässä eivät lapset juurikaan jutelleet, ryhmään tultiin vain pelaamaan. Seuratessamme ryhmien toimintaa koimme vain yhdessä ohjaajan ohjaavan ja kannustavan lapsia keskinäiseen vuorovaikutukseen. Tässä kerhossa hyödynnettiin esimerkiksi paljon piirimuodostelmia ja välillä toimittiin käsikkäin. Suuresta osallistujamäärästä huolimatta ryhmässä toimi vain yksi avustaja, joka oli sitoutunut ryhmän toimintaan. Muissa ryhmissä, jopa joukkuelajeja pelatessa, keskityttiin lähinnä yksilösuorituksiin ja niiden onnistumiseen. Tekniikkaharjoitukset tehtiin yleensä avustaja-lapsi -pareina. Ohjaajien toiminta, valitut tehtävämuodot ja annetut ohjeet saattoivat osaltaan vähentää ryhmäläisten keskinäistä vuorovaikutusta, samoin avustajien vahva rooli ryhmien toiminnassa. Lapsen sisäinen motivaatio on todettu olevan suurempi oppilailla, jotka kokevat opettajansa lämminhenkisenä ja välittävänä (Ryan, Stiller & Lynch 1994, 244). Opettajalla on näin ollen suuri merkitys lapsen motivaation kannalta.

Sosiaalisella yhteenkuuluvuudella, yhtenä psykologisena perustarpeena, on tärkeä rooli lapsen kasvun ja kehityksen kannalta (Ryan & Deci 2002, 14). Havaitsemamme sosiaalisuuden vähäisyys puhututti meitä, sillä lasten kuvittelisi hakeutuvan ryhmässä toistensa seuraan ja etsivän itselleen kavereita. Uusien ystävien saaminen on yksi tavallinen motiivi lapsen liikunnallisuudelle ja liikunnalla saattaa myös olla tärkeä rooli kaveripiiriin sosiaalistumisessa (Rintala ym. 2012, 39-40). Näin tapahtuu kokemuksemme mukaan yleensä koulumaailmassakin: lapset hakeutuvat ryhmiin, muodostavat erilaisia ryhmittymiä ja hankkivat itselleen kavereita. Opettajien tulisi puolestaan ainakin pyrkiä ryhmäyttämään oppilaita ja luomaan luokkaan tunne yhteisöllisyydestä. Harrastuksissa opetustehtävästä vastaa valmentaja tai ohjaaja. Ryanin ja La Guardianin (2000) mukaan sisäinen motivaatio saavutetaan todennäköisimmin tilanteissa, joissa yksilö voi kokea sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja turvallista kiintymystä (Ryan & La Guardia 2000; Ryan & Deci 2000, 235 mukaan). Mikäli lapsella on sisäinen motivaatio toimintaa kohtaan, hän osallistuu siihen omasta tahdostaan ja nauttii harrastamisesta ilman ulkoisia pakkoja. Toisaalta, jos lapsella on

pohjalla positiivinen kiintymyssuhde huoltajaansa, tämä kiintymyssuhde voi toimia tarpeellisena taustatukena sisäisen motivaation syntymiselle (Ryan & Deci 2000, 235) jopa ryhmässä, jossa suhteet muihin ryhmäläisiin eivät itsessään riitä muodostamaan tunnetta yhteenkuuluvuudesta. Erityistä tukea tarvitsevien lasten kohdalla voidaan toki myös pohtia, onko kyse “opitusta passiivisuudesta” eli onko lapsi niin tottunut aikuisen tukeen ja läsnäoloon, ettei osaa oma-aloitteisesti muodostaa suhteita vertaisiinsa.

4.2.1 Avustajien rooli sosiaalisessa yhteenkuuluvuudessa

Tiesimme etukäteen, että ryhmissä toimii varsinaisen ohjaajan lisäksi opiskelija-avustajia, jotka muun muassa auttavat tilojen järjestelyssä ja avustavat yksittäisiä lapsia taitojen harjoittelemisessa. Ryhmien toimintaa seurattessamme havahduimme kuitenkin siihen, kuinka suuri rooli avustajilla oli ryhmien toiminnassa. Aikuisia saattoi olla ryhmissä paikalla jopa enemmän kuin lapsia. Avustajat monesti toimivat lapsen kanssa kahdestaan pareina. Avustajan tehtävänä oli monesti avustaa, opettaa taitoja ja motivoida lasta liikkumaan. Avustaja lapsen parina saattaa vähentää lasten keskinäistä sosiaalista kanssakäymistä. Ryhmät, joissa avustajia oli vain yksi ohjaajan lisäksi, käyttivät enemmän sosiaalisia työskentelymuotoja, ja lasten välistä vuorovaikutusta oli omien havaintojemme mukaan enemmän.

Liikuntaryhmässä avustajana saattoi olla lähes valmistunut liikuntatieteiden maisteri, juuri opintonsa aloittanut lähihoitajaopiskelija kuin kuka tahansa muukin. Kaikilla avustajilla ei kuitenkaan välttämättä ole kokemusta liikunnan ohjaamisesta tai lasten kanssa toimimisesta, joten lapsen saama tuen laatu ja määrä voivat olla hyvin vaihtelevia. Avustaja saattaa osallistua kerhon toimintaan, koska niin on oman opiskelualan opetussuunnitelmassa määrätty. Avustustilanne voi olla ensimmäinen kerta, kun avustaja kohtaa lapsen, jolla on “erityisiä tarpeita”, esimerkiksi kehitysvamma. Avustajat saattavat vaihtua ryhmissä joka kerta. Avustajia saattaa olla paikalla liikaa tai liian vähän. Jos ryhmän toiminta perustuu avustajan ja lapsen tekemiin pariharjoitteisiin, on hyvin paljon toiminnan laatu kiinni siitä, millaisen avustajan lapsi milloinkin saa

parikseen. Ymmärryksemme mukaan ohjaajat kokivat kuitenkin avustajien läsnäolon äärimmäisen tärkeäksi erityisliikuntaryhmien toiminnan kannalta.

4.2.2 Vertaistuki: lapsen vai vanhemman?

Haastatteluissa läsnäolleista vanhemmista yksi nosti vahvasti esiin kokemuksensa vertaistuen merkityksellisyydestä. Vertaistuen kaipuu viestii samankaltaisessa elämäntilanteessa olevien ihmisten halusta jakaa kokemuksiaan ja tietoa kunnioittavassa ilmapiirissä (Nylund 2005, 195). Vanhempi piti tärkeänä sitä, että lapsi tapaa ryhmässä kaltaisiaan, muita liikuntavammaisia, ja saa heiltä tukea. Lasten keskinäinen vuorovaikutus kerhossa vaikutti kuitenkin melko vähäiseltä ja toiminta oli pikemmin suoritusorientoitunutta. Haastatteluissa kaverisuhteiden merkitys ei korostunut, vaikka kavereiden tapaamista pidettiin kyselylomakevastausten perusteella yhtenä tärkeimmistä asioista ryhmässä harrastettaessa. Haastateltavat kuvailivat muita ryhmäläisiä melko neutraaliin sävyyn ja he eivät vaikuttaneet olevan kovinkaan kiinnostuneita keskustelemaan ryhmän sisäisistä kaverisuhteista. Muita ryhmäläisiä ei tavattu vapaa-ajalla, mitä eräs vanhempi perusteli toisistaan kaukaisilla asuinpaikoilla. Kaiken kaikkiaan lasten sosiaalinen yhteenkuuluvuus näyttäytyi aineistossamme ristiriitaisena ilmiönä.

Lastaan ryhmään kuljettavalle ja kerhotoimintaa seuraavalle vanhemmalle viikoittaiset erityisliikuntakerhot tarjoavat mahdollisuuden tavata samassa tilanteessa olevia aikuisia ja vaihtaa kokemuksia heidän kanssaan. Aija Saaren väitöskirjatutkimuksen mukaan lasten erityisliikunnassa vertaistuki saattaakin olla jopa tärkeämpää vanhemmille kuin lapsille (Saari 2011, 116). Tutkimuksemme tulokset antavat tukea tälle ilmiölle. Ryhmissä, joissa toiminta perustuu yksilösuorituksiin, esimerkiksi tehtäväradalla etenemiseen, ja paikalla on paljon avustajia lasten apuna, kentän tai salin laidalla katselevien aikuisten keskinäiselle vuorovaikutukselle olosuhteet ovat luonnollisesti otollisemmat kuin harjoituksia suorittaville lapsille. Lasten keskinäistä yhteenkuuluvuutta ryhmässä olisi mahdollista pyrkiä lisäämään eri keinoin,

esimerkiksi hyödyntämällä yhteisöllisempiä toimintamuotoja ja kannustamalla lapsia peleissä syöttelemiseen, oman joukkueen auttamiseen.

4.3 Erityisliikunnan perustelut ja kehittämistarpeet

Lapsille suunnatussa kuntien järjestämissä erityisliikuntamahdollisuuksissa nähtiin vuonna 2011 julkaistussa liikuntapoliittisessa raportissa paljon kehittämisen varaa (VLA 2011, 79). Raportin mukaan vuosina 2003-2009 kuntien organisoituun liikuntaan osallistui vain 10 prosenttia liikkumisessa tukea tarvitsevista lapsista (VLA 2011, 79).

Erityisten liikuntakerhojen järjestäminen tukea tarvitseville ei inklusion näkökulmasta tue tavoitteita yhdenmukaisuuteen. Diagnoosiperustaiset liikuntaryhmät saattavat jopa ylläpitää syrjinnän rakenteita, eivätkä yleiset urheiluseurat välttämättä koe painetta muokata toimintaansa kaikille avoimeen suuntaan, kun olemassa on erityisryhmille suunnattuja kerhoja (ks. kpl 1.3).

Erityisryhmien lähtökohtia pyritään tasoittamaan ja tarjoamaan heille liikunnan hyötyjä tuetun ja sovelletun liikunnan kautta. Liikuntaryhmillä on käytössä erityisvälineitä ja avustajia. Avustajien käyttö ei kuitenkaan ole välttämättä oikotie onneen, sillä avustajat vaihtuvat usein viikoittain, ja avustajaksi voi päätyä melkein kuka tahansa. Monessa erityisliikuntaryhmässä avustajien rooli on suuri, ja avustajia on paljon - joskus jopa enemmän kuin lapsia. Avustajien roolin ollessa suuri ryhmän toiminnassa on syytä pohtia, voiko laadukas toiminta perustua vaihtuvien avustajien osaamiseen. Sosiaalisen yhteenkuuluvuuden näkökulmasta suuri avustajien määrä ja avustajien käyttö lasten pareina saattaa myös vähentää lasten välistä sosiaalista kanssakäymistä.

Osa tutkimuksen erityisliikuntakerhoista oli selvän diagnoosiperustaisia ja osa avoimempia. Avoimemmissa kerhoissa harrastettiin liikuntaa soveltaen ja liikkumiseen tarjottiin apuvälineitä. Avoimempiin ryhmiin sai osallistua kuka tahansa erityistä tukea liikkumiseensa tarvitseva lapsi. Täysin avoimia näiden kerhojen ei kuitenkaan voi nähdä

olevan, sillä ne ovat määritelty erityisliikunnaksi. Kerhoja toimintaa voitaisiin kehittää kohtaamaan kaikkien liikkujien tarpeet, kaikille avoimeksi liikunnaksi. Soveltavaa liikuntaa ja apuvälineitä voitaisiin tuoda kaikille avoimiin liikuntakerhoihin, jolloin voitaisiin päästä eroon erityisliikunnan tuomasta leimasta ja rakenteellista syrjintää olisi mahdollista purkaa.

4.4 Luotettavuus ja eettisyys

Lapsi tutkimuskohteena asetti tutkimukselle erityisiä haasteita luotettavuuden ja eettisyyden suhteen. Haastatteluissa pyrimme muotoilemaan kysymykset mahdollisimman ymmärrettäviksi lapsille. Huomasimme haastateltavien lasten usein kuitenkin vastaavan kysymyksiin niin kuin heiltä näennäisesti voisi odottaa. Haastattelu ei ole lapselle luonnollinen tilanne ja lapsi saattaakin vastauksillaan pyrkiä miellyttämään haastattelijaa. Haastattelutilanteessa lapsille korostettiin, ettei vastauksiin ole oikeaa tai väärää vastausta, vaan kysymyksiin sai vastata juuri niin kuin vastaajasta itsestä tuntui.

Lapsen haastattelemisen yhtenä erityispiirteenä on niin sanottu kolmiosuhde (Alasuutari 2005, 147). Lapsi ei yksinään voi päättää tutkimukseen osallistumisesta, siihen tarvitaan aina huoltajan lupa. Luvan vuoksi huoltaja on osallisena tutkimuksessa, vaikkei itse olisikaan haastateltavana (Alasuutari 2005, 147). Järjestämissämme haastatteluissa vanhemmilla oli halutessaan mahdollisuus olla läsnä. Kolmessa haastattelussa vanhempi olikin paikalla. Kerroimme vanhemmille haastattelutilanteen aluksi, että olimme nimenomaan kiinnostuneita lasten omista kokemuksista ja tuntemuksista. Koko tutkimuksemme päämäärä oli saada lasten ääni paremmin kuuluviin. Haastattelujen aikana vanhemmat kuitenkin täydensivät ja jopa vastasivat lapsiensa puolesta esittämiimme kysymyksiin useaan otteeseen. Vanhemmilla voikin olla omia pyrkimyksiä ja toiveita lapsen osallistumisen suhteen (Alasuutari 2005, 147).

Vanhempien pyrkimykset osallistua haastattelun kulkuun saattoivat osaltaan vaikuttaa lasten vastauksiin.

Haastatteluissa pyrimme kysymään lapsilta enemmän kuvailevia kysymyksiä kuin kysymyksiä, joihin voisi vastata yhdellä sanalla tai “en tiedä”. Pyrimme myös antamaan lapsille tarpeeksi aikaa vastaamiseen. Mikäli lapsi ei kuitenkaan nopeasti vastannut kysymykseemme, paikalla ollut vanhempi otti toisinaan puheenvuoron itselleen. Lapsen mielessä mahdollisesti kehkeytymässä ollut ajatus jäi ehkä näin ollen kuulematta. Luotettavuuden lisäämiseksi litteraatteihin on jätetty haastattelijan kysymys, sillä inhimillisistä syistä osa kysymyksistä on muotoutunut johdatteleviksi. Vastausten analyysissä olemme ottaneet huomioon kysymysten johdattelevuuden.

4.5 Jatkotutkimuskysymyksiä

Tutkimustuloksista puhuttelevimmaksi koimme sosiaalisen yhteenkuuluvuuden ristiriitaisuuden. Syyt lasten vähäiseen keskinäiseen vuorovaikutukseen liittyivät nähdäksemme erityisliikuntaryhmien rakenteellisiin tekijöihin, kuten avustajien suureen rooliin. Olisi tärkeää tutkia, millainen rooli vaihtuvilla avustajilla on ryhmän toimintaan. Voisiko vähemmän olla enemmän sosiaalisen yhteenkuuluvuuden edistämisessä? Millä tavoin avustajien suuri määrä ja osallisuus vaikuttavat lasten väliseen vuorovaikutuksen laatuun ja määrään? Voitaisiko ryhmän toimintaa rakentaa sosiaalista vuorovaikutusta tukevaksi avustajien määrästä riippumatta?

Tutkimusta tehtäessä opiskelijoita käytettiin avustajina ryhmissä palkatta. Tällä tavalla varmasti saadaan resursseja erityisliikuntaryhmiin, mutta avustajien vaihtuvuus saattaa kuitenkin häiritä ryhmän toimintaa. Olisi ihanteellista saada opiskelija-avustajia sitoutumaan ryhmän toimintaan niin, että avustaja tulisi tutuksi ryhmän jäsenten kanssa, ja avustajat voisivat omalla toiminnallaan osana ryhmää tukea sosiaalista yhteenkuuluvuutta.

LÄHTEET

- Aaltonen, M., Joronen, M. & Villa, S. 2009 Syrjintä Suomessa 2008. Helsinki: Ihmisoikeusliitto Ry
- Alanko, R., Remahl, V. & Saari, A. 2004. Ota minut mukaan. Erityistukea tarvitseva lapsi leikeissä ja liikunnassa. Helsinki: Suomen Invalidien Urheiluliitto.
- Alasuutari, M. 2005 Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Vastapaino, 145-162.
- Ala-Vähälä, T. 2010. Raportti kuntien erityisliikunnan tilanteesta 2009. [Viitattu 29.11.2013]
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/tr17.pdf?lang=fi>
- Deci, E. L. & Ryan, R. M. 1985. Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. New York: Plenum Press.
- Deci, E.L. & Ryan, R.M. 2000. The “What” and “Why” of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. Psychological Inquiry. Vol. 11, No. 4, 227-268.
- Deci, E.L. & Ryan, R.M. An Overview of Self-Determination Theory: An Organismic Dialectical Perspective. Teoksessa: Deci, E.L. & Ryan, R.M. 2002 Handbook of Self-Determination Research, 3-28.
- ELK 2003 = Erityisryhmien liikunnan kehittämisohjelma 2003-2005 2003. Opetusministeriön julkaisuja 2013:12. [Viitattu 29.11.2013]
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2003/liitteet/opm_101_opm12.pdf?lang=fi
- EP 2011 = Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011. Erityisliikunnan perustiedosto. [Viitattu 29.11.2013]
http://lts.fi/sites/default/files/page_attachment/erityisliikunnan_perusteet_2012.pdf

- Erityisopetuksen strategia 2007 = Opetusministeriö 2007. Erityisopetuksen strategia. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:17. [Viitattu 29.11.2013]
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2007/liitteet/tr47.pdf>
- Eräsaari, R. 2005. Inklusio, eksklusio ja integraatio sosiaalipolitiikassa. Kiistakysymysten kartoitusta. Janus 13, 252-267 [Viitattu 29.11.2013]
http://www.sosiaalipoliittinenyhdistys.fi/janus/0305/artikkeli2_0305.pdf
- Goleman, D. 1995. Tunneäly. Lahjakkuuden koko kuva. Helsinki: Otava
- Haarni, I. 2006. Keskeneräistä yhdenvertaisuutta. Vammaisten henkilöiden hyvinvointi ja elinolot Suomessa tutkimustiedon valossa. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001 Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino. Gummerus kirjapaino, Jyväskylä.
- Liikuntalaki 18.12.1998/1054 & 20.11.2009/902 [Viitattu 29.11.2013]
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1998/19981054?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=liikuntalaki>
- Mälkiä, E. & Rintala, P. 2002. Uusi erityisliikunta. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura
- Nylund, M. 2005. Vertaisryhmät kokemusten ja tiedon jäsentäjinä. Teoksessa Nylund & Yeung (toim.) 2005. Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino.
- Pesola, K. 2009. Esteettömyysopas: mitä, missä, miten. Invalidiliiton julkaisuja [Viitattu 29.11.2013]
http://www.esteeton.fi/files/attachments/esteettomyysopas_pdf.pdf
- Piispanen, T. 2010. Erityisliikunnan kehittäminen kunnissa. Erityisliikuntaa kuntiin 2007-2009 kehittämis- ja konsultointiprojekti. Liikuntatieteellinen seura.
http://www.lts.fi/sites/default/files/page_attachment/erityisl.keh_kunnissa_2007-2009.pdf
- Perustuslaki 11.6.1999/731 [Viitattu 29.11.2013]
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

- Rintala, P., Huovinen, T. & Niemelä, S. 2012. Soveltava liikunta. Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura.
- Ryan, R. M., Stiller, J., & Lynch, J. H. 1994. Representations of relationships to teachers, parents, and friends as predictors of academic motivation and self-esteem. *Journal of Early Adolescence*, 14, 226-249.
- Saari, A. 2011. Inklusionin nosteet ja esteet liikuntakulttuurissa. Tavoitteena kaikille avoin liikunnallinen iltapäivätoiminta. *Studies in Sport, Physical Education and Health*. Jyväskylän yliopisto. [Viitattu 29.11.2013]
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/36793/9789513944339.pdf?sequence=1>
- Unesco 1994. The Salamanca statement and framework for action on special needs education. [Viitattu 29.11.2013]
http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF
- Vammaispalvelulaki = Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/759 [Viitattu 29.11.2013]
[www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870759?search\[type\]=pika&search\[pika\]=vammais*#a28.5.2009-371](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870759?search[type]=pika&search[pika]=vammais*#a28.5.2009-371)
- VLA 2011 = Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011. Valtion liikuntaneuvoston arvioinnit 2010. Valtion liikuntapoliittisten toimenpiteiden vaikutusten arviointi. Liikunnan edistämisen linjoista annetun valtioneuvoston periaatepäätöksen ja sen toteutumisen arviointi.. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:3. [Viitattu 29.11.2013]
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2011/liitteet/OKM3.pdf?lang=fi>

Liite 1

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

OPETTAJANKOULUTUSLAITOS

Jyväskylän kaupunki

Liikuntapalvelut/ohjattu liikunta

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Opiskelemme Jyväskylän yliopistossa luokanopettajiksi pääaineenamme kasvatustiede. Haemme tutkimuslupaa opintoihimme kuuluvan pro gradu –opinnäytetyön tekemiseksi. Tutkimuksemme tavoitteena on selvittää lasten ja nuorten kokemuksia erityisliikunnan harrastajaryhmistä. Tutkimus toteutetaan erityisliikuntaryhmiin osallistuvien lasten ja nuorten perheille jaettavilla kyselylomakkeilla ja haastattelemalla lomakkeisiin vastanneita vapaaehtoisia. Kyselylomakkeiden liitteenä vanhemmilta/huoltajilta pyydetään tutkimuslupa lasta koskevien tietojen käsittelemiseksi. Tutkimukseen pyydetään lupaa myös erityisliikuntaryhmien ohjaajilta. Tutkimusluvassa korostetaan, että osallistuminen on vapaaehtoista, eikä kieltäytymisestä ole mitään negatiivisia seuraamuksia.

Tutkimusaineisto kerätään kevätkauden 2013 aikana ja tutkimuksen on tarkoitus valmistua vuoden 2013 loppuun mennessä. Tutkimukseen osallistuvilla lapsilla/nuorilla ja heidän perheillään on oikeus halutessaan vetäytyä tutkimuksesta missä vaiheessa tahansa. Käsittelemme keräämäämme aineistoa ehdottoman luottamuksellisesti. Aineiston käsittelyvaiheessa tutkittavien henkilö- ja muut tunnistetiedot poistetaan. Tutkielmamme valmistuttua hävitämme kerätyn tutkimusaineiston.

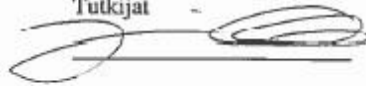
Uskomme, että tutkimus tarjoaa tärkeää tietoa lasten ja nuorten erityisliikuntaryhmistä sekä siitä, miten toimintaa voisi kehittää vastaamaan lapsen tarpeisiin. Jyväskylä on

2(2)

maamme edelläkävijöitä sekä erityisliikunnan järjestämisessä että tutkimisessa, mistä johtuen koemme Jyväskylän tarjoavan hedelmällisen ympäristön aiheen tutkimiselle.

Annamme mielellämme tutkimusaiheestamme lisätietoja ja halutessanne toimitamme saamamme tulokset liikuntapalveluihin tutkielman valmistuttua loppuvuodesta 2013.

Tutkijat

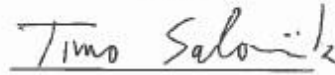
Jenni Luoto
jenni.k.luoto@student.jyu.fi

_ / _ / 2012

Mari-Eveliina Poikolainen
marpoiko@student.jyu.fi

Tutkielman ohjaaja

Timo Saloviita

Jyväskylän kaupungin liikuntapalveluiden suostumuksella tutkijoilla on lupa jakaa kyselylomakkeita Jyväskylän kaupungin erityisliikuntaryhmissä. Tutkijat pyytävät erikseen lupaa tutkimukselle liikuntaryhmien ohjaajilta ja lasten huoltajilta.

10.12.2012 Jyväskylä

Paikka ja aika

 PIRJO HUOVINEN
 Allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 2

Hyvä liikuntaryhmäläisen kotiväki!

Olemme kaksi luokanopettajaopiskelijaa Jyväskylän yliopistosta. Teemme Pro gradu -tutkielmaa, jossa tutkimme lasten ja nuorten kokemuksia erityisliikunnan harrastajaryhmistä. Tutkimuksemme avulla haluamme selvittää, millainen on lapsen kokemus erityisliikuntaryhmästä ja millaisia tunteita ryhmään kuulumisen sekä siinä toimiminen lapsessa herättää. Tutkimus toteutetaan kyselylomakkein ja haastatteluin.

Jyväskylä on maamme edelläkävijä erityisliikunnan tutkimuksessa ja toteutuksessa. Erityisliikuntaa tutkittaessa lapsen näkökulmaa ei kuitenkaan ole vielä juuri tuotu esiin. Mielestämme lapsen kokemusmaailman tutkiminen olisi ensiarvoisen tärkeää, jotta liikuntatoimintaa pystyttäisiin kehittämään vastaamaan paremmin asiakkaan, tässä tapauksessa lapsen, tarpeisiin.

Tässä kohtaa lähestymmekin teitä. Pyydämme teitä auttamaan lastanne/ huollettavaanne täyttämään oheinen kyselylomake. On ensisijaisen tärkeää, että lapsi itse miettii vastaukset kysymyksiin. Voitte palauttaa täytetyn kyselylomakkeen oheisessa palautuskuoressa joko postitse (huom. postimaksu maksettu puolestanne) tai seuraavalla viikolla huollettavanne liikuntakerhon ohjaajalle. Toivomme, että palauttaisitte täytetyn kyselylomakkeen mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään _____ mennessä. Jokainen palautettu kyselylomake on erittäin tärkeä tutkimuksemme kannalta!

Käsitlemme keräämäämme aineistoa ehdottoman luottamuksellisesti. Valmiissa tutkielmassa ei mainita nimiä eikä muita tunnistettavia tietoja. Tutkielmamme valmistuttua hävitämme kerätyt kyselylomakkeet ja muut tutkimukseen liittyvät asiakirjat. Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista, eikä siitä kieltäytyminen vaikuta lapsen saamiin palveluihin.

Olen lukenut saatekirjeen ja lapseni/huollettavani saa vastata kyselylomakkeeseen suostumuksellani.

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Paikka ja päivämäärä

Jatkuu toisella puolella

Kyselylomakkeiden lisäksi tarvitsisimme vapaaehtoisia lapsia tai nuoria haastateltaviksi. Haastattelut voidaan toteuttaa liikuntakerhon yhteydessä tai muulla tavoin haastateltavan ja hänen huoltajansa kanssa sopien. Haastattelu kestäisi noin 15-30min haastateltavan lapsen jaksaminen huomioon ottaen. Huoltaja voi halutessaan olla läsnä haastattelutilanteessa.

Lastani/huollettavaani saa haastatella tutkimukseen:

___ Kyllä ___ Ei

Yhteystiedot haastattelun toteuttamista varten:

Puhelinnumero: _____

Sähköpostiosoite: _____

Yhteistyöstänne jo etukäteen kiittäen,

Jenni Luoto

Mari-Eveliina Poikolainen

Liite 3

Kysely erityisliikuntakokemuksista

Alla on kysymyksiä koskien lapsen erityisliikuntaharrastusta. Kysymykset voidaan lukea vastaajalle tai vastaaja voi lukea ne itse. Vastaus kirjoitetaan viivan yläpuolelle tai ympäröidään sopiva vastausvaihtoehto.

I Taustatiedot

1. Syntymävuosi _____

2. Sukupuoli

- a) Tyttö b) Poika c) En halua kertoa

3. Missä erityisliikunnan ryhmässä/ryhmissä harrastat liikuntaa?

4. Kuinka monta tuntia viikossa osallistut näiden ryhmien toimintaan?

5. Harrastatko liikuntaa myös muissa liikuntaryhmissä

a) Kyllä. Missä ryhmässä? _____

b) En

6. Pidätkö liikunnan harrastamisesta?

a) Kyllä b) Jonkin verran c) En pidä d) En osaa sanoa

7. Käytkö koulua

a) yleisopetuksen ryhmässä b) erityisopetuksen ryhmässä?

8. Millaisessa ryhmässä osallistut koululiikuntaan?

- a) Yleisopetuksen ryhmässä b) Erityisopetuksen ryhmässä
c) En osallistu koululiikuntaan

II Kokemukset liikuntaryhmästä

Alla on kysymyksiä liittyen vastaajan päätösvaltaan liikuntaryhmässä. Sopiva numero ympyröidään vastaajan kokemusten mukaan.

9. Oletko saanut itse päättää mitä harrastat?

- a) Kyllä b) En c) En osaa sanoa

10. Kysyykö ohjaaja sinulta mitä haluaisit tehdä?

- a) Kyllä b) Ei c) En osaa sanoa

11. Kerrotko ohjaajalle mitä haluaisit tehdä?

- a) Kyllä b) En c) En osaa sanoa

12. Saatko valita eri vaihtoehtoista mitä teet?

- a) Kyllä b) En c) En osaa sanoa

13. Päättääkö ohjaaja mitä ryhmässä tehdään?

- a) Kyllä b) Ei c) En osaa sanoa

14. Onko sinusta hyvä, että ohjaaja tekee päätöksiä ryhmässä?

- a) Kyllä b) Ei c) En osaa sanoa

15. Haluaisitko päättää useammin, mitä ryhmässä tehdään?

- a) Kyllä b) En c) En osaa sanoa

16. Koetko, että muut lapset ryhmässäsi ovat sinua parempia?

- a) Kyllä b) En c) En osaa sanoa

17. Koetko olevasi yhtä hyvä kuin muut?

- a) Kyllä b) En c) En osaa sanoa
18. Koetko epäonnistuvasi ohjaajan antamissa tehtävissä?
a) Usein b) Joskus c) Harvoin d) En osaa sanoa
19. Kehuuko ohjaaja sinua?
a) Usein b) Joskus c) Harvoin d) En osaa sanoa
20. Tuntuvatko tehtävät ryhmässäsi liian helpoilta?
a) Usein b) Joskus c) Harvoin d) En osaa sanoa
21. Opitko ryhmässä uusia asioita?
a) Usein b) Joskus c) Harvoin d) En osaa sanoa
22. Oletko saanut ryhmästä uusia ystäviä?
a) Kyllä b) En c) En osaa sanoa
23. Onko sinulla ryhmässä ystäviä?
a) Kyllä b) Ei c) En osaa sanoa
24. Onko sinua kiusattu ryhmässä?
a) Kyllä b) Ei c) En osaa sanoa
25. Onko ryhmään kiva lähteä?
a) Kyllä b) Ei c) En osaa sanoa
26. Tuntuuko, että muut ryhmäläisesi pitävät sinusta?
a) Kyllä b) Ei c) En osaa sanoa
27. Pidätkö muista ryhmäläisistäsi?
a) Kyllä b) En c) En osaa sanoa
28. Saatko kertoa ryhmässä omista asioistasi? (Esimerkiksi iloista/suruista/murheista)
a) Kyllä b) En c) En osaa sanoa
29. Tuntuuko, että sinua kuunnellaan?

- a) Kyllä b) Ei c) En osaa sanoa

30. Tuntuuko, että ryhmäsi ohjaaja pitää sinusta?

- a) Kyllä b) Ei c) En osaa sanoa

III Ryhmän herättämät tunteet ja ryhmän merkitys

31. Ympyröi alla olevista vaihtoehdoista 1-3 tunnesanaa, jotka kuvaavat parhaiten kokemuksiasi liikuntaryhmässä.

Kun olen ryhmässä, olen...

- a) iloinen
- b) hyväksytty
- c) hämmästynyt
- d) torjuttu
- e) nolostunut
- f) kiukkuinen
- g) hermostunut
- h) innostunut
- i) yksinäinen
- j) pidetty

32. Ympyröi alla olevista vaihtoehdoista 1-3 asiaa, jotka ovat sinulle tärkeitä liikuntaryhmässäsi.

Ryhmässä minulle on tärkeää, että...

- a. opin uusia taitoja
- b. tapaan kavereita
- c. saan kilpailla
- d. saan harrastaa liikuntaa
- e. saan leikkiä ja pitää hauskaa
- f. minua ei kiusata
- g. minusta pidetään sellaisena kuin olen

h. ryhmässä minua ymmärretään

i. koen olevani samanlainen kuin muut

j. saan apua liikkumiseen

k. Joku muu, mikä? _____

l. Mikään ei ole minulle ryhmässä tärkeää.

33. Miltä kyselyyn vastaaminen tuntui? Väritä tai ympyröi sopiva hymiö.

34. Haluaisitko tulla haastatteluun juttelemaan kanssamme lisää kokemuksistasi liikuntaryhmääsi liittyen?

a) Kyllä, haluan kertoa kokemuksistani.

b) Ei, en halua kertoa enempää.

Kiitos vastauksestasi! Palautathan kyselylomakkeen oheisessa palautuskuoressa.

Liite 4

Haastattelurunko teemahaastatteluja varten

Taustatiedot

- Ikä, ryhmä, paljonko viikossa liikkuu, yleisopetus/erityisopetus, tykkääkö liikunnasta

Autonomia (olenko saanut ja saanko tehdä päätöksiä)

- Ryhmän valinta:
Milloin aloitit?
Silloin kun aloitit, ehdottiko joku, että menisit ryhmään, äiti tai isä?
Miltä tuntui mennä ryhmään?
Halusitko mennä?
- Valinnat ryhmässä:
Kun ollaan ryhmässä, kysyykö ope mitä haluaisit tehdä?
Oletko joskus itse ehdottanut leikkiä tms?
Haluaisitko, että ope kysyisi useammin, mitä haluat tehdä?
Haluaisitko useammin itse keksiä leikin?
Onko kivaa, kun ope päättää?

Pätevyys

- Oma osaaminen:
Millaisia asioita tehdään, missä olet hyvä?
Onko sellaisia juttuja, joissa haluaisit olla parempi? Onko joku muu hyvä siinä? Miltä se tuntuu?
- Omat epävarmuudet:
Mistä tulee hyvä olo/ mistä huono olo?
Esim. joutuu esiintymään, näyttämään muille.
Onko ryhmässä vaikeita juttuja?
Onko sellaisia paljon?
Onko pelottavia asioita?
- Palaute:
Jos olet pelannut hyvin, mitä ope sanoo?
Entä, jos et osaa, mitä ope sanoo?
Entä mitä muut lapset sanoo/ajattelee?
Miltä silloin tuntuu?

Yhteenkuuluvuus

- **Pidätkö muista:**
 - Onko kiva nähdä muita lapsia ryhmässä?
 - Olisiko kiva joskus nähdä ryhmäläisiä muuallakin?
 - Onko kaveria?
 - Oletko sanonut/tehnyt joskus rumasti jollekin ryhmässä?
- **Pidetäänkö minusta:**
 - Tuntuuko, että muut tykkäävät sinusta?
 - Tuntuuko kivalta, kun muut tykkää sinusta?
 - Tuntuuko pahalta, jos muut ei pidä?
 - Onko joku tehnyt rumasti joskus sinua kohtaan?
- **Kiintymys:**
 - Odotatko seuraavaa kertaa?
 - Harmittaako, kun ryhmä loppuu?

Mahdollisia lisäkysymyksiä:

Haluatko jatkaa harrastusta?

Haluaisitko, että olisi useammin kuin kerran viikossa?

Haluaisitko johonkin toiseen ryhmään? Harrastaa jotain muuta?